

195607

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN
KAYNAŞTIRMAYA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ**

Gülçin VARLIER
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2004

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMAYA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ**

Gülçin VARLIER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sezgin VURAN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ocak 2004

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMAYA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Gülçin VARLIER

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ocak, 2004

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sezgin VURAN

Özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitim alması sosyal kabulleri ve topluma kazandırılmaları için zorunludur. Bu zorunluluk Türkiye’de varolan yasalarla da belirlenmiş ve sürdürülmesi kaynaştırma uygulamaları temeline dayandırılmıştır.

Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi dönemde kaynaştırma yoluyla eğitilmelerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada betimsel yöntem izlenmiştir. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Toplanan nitel veriler sayısal olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın katılımcılarını 2002-2003 öğretim yılında İç Anadolu Bölgesi’ndeki bir şehir merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı ilköğretim okulları ve ana okullarında görev yapan okul öncesi eğitim öğretmenlerinden kaynaştırma öğrencisi okutan/okutmakta olan 30 öğretmen oluşturmuştur.

Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin tümü özel gereksinimlilerin okul öncesi eğitim alması gerektiğini düşündüğünü ve çoğunluğu bu eğitimin kaynaştırma uygulaması ile verilmesini yararlı gördüğünü ifade etmektedir. Bununla birlikte, öğretmenler kaynaştırma uygulaması konusunda kendilerini ve görev yaptıkları koşulları yeterli bulmadıklarını dile getirmektedirler.

ABSTRACT

THE VIEWS OF PRE-SCHOOL TEACHERS ON INTEGRATION

Gülçin VARLIER

Department of Special Education

Anadolu University Institute of Educational Sciences, January, 2004

Advisor: Asst. Prof. Dr. Sezgin VURAN

The pre-school education of children with special needs is necessary for their social acceptance, and for them to be a part of the society. This necessity is determined by the laws in Turkey, and its continuity is based upon the integration applications.

This study aims at determining the views of pre-school teachers on the pre-school education of the children with special needs through integration, descriptively. The data were collected through semi-structured interviews. Qualitative data were analyzed quantitatively. The subjects were 30 primary and pre-school teachers, who were working for Ministry of National Education, in a province center in Middle Anatolia Region in the education year of 2002-2003. The subjects were teachers who had students with special needs.

According to the findings, all the teachers in the study think that the children with special needs should have pre-school education. Most of the teachers indicated that pre-school education should be given through integration for children with special needs. Furthermore, the teachers in this study expressed that they were not qualified on integration, and the working conditions were insufficient.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Gülçin VARLIER'in, " Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşleri " başlıklı tezi 12/01/2004 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Öğretmenliği yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	:Yrd.Doç.Dr. Sezgin VURAN	
Üye	: Yrd.Doç.Dr. Mine BAŞAL	
Üye	: Yrd.Doç.Dr. Gülsün KURUBACAK	

Prof.Dr. İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu araştırma, okul öncesi eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin anasınıflarında kaynaştırılmasına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla tasarlanmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde çok sayıda insanın desteği ve çabası olmuştur. Bundan dolayı;

Çalışmam sırasında beni her konuda destekleyen, anlayış ve sabrın insan üstü örneğini sergileyen ve bana uzmanlık tezi yanında çok şey öğreten, bilgileriyle bana yol gösteren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sezgin Vuran'a içtenlikle ve sonsuz teşekkür ederim.

Araştırmamı gerçekleştirmek üzere bana kapılarını açan okul yöneticilerine, araştırmama gönüllü olarak katılan ve destekleyen okul öncesi eğitim öğretmenlerine teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmamın her aşamasında yol gösterici olan ve yardımını esirgemeyen, her konuda moral verip güvenilirlik çalışmalarında katkı sağlayan Öğr. Grv. Aysun Çolak'a teşekkür ederim. Bilgisini yüreği kadar açık sunan ve desteğini esirgemeyen arkadaşım Öğr. Grv. Şerife Yücesoy'a teşekkür ederim.

Bana göstermiş oldukları hoşgörü ve çalışmama yaptıkları değerli katkılar için Yrd. Doç. Dr. Gülsün Kurubacak ve Yrd. Doç. Dr. Mine Başal'a, bu çalışmama başlamamda beni yüreklendirip en zorlandığım anlarda dahi vazgeçmeme izin vermeyen ve manevi desteğini her zaman hissettiğim hocalarım Prof. Dr. Süleyman Eripek Ve Yrd. Doç. Dr. Oğuz Gürsel'e teşekkür ederim.

Her zaman olduğu gibi bu çalışmamda da beni maddi ve manevi olarak destekleyen, asla şikayetçi olmayan anneme, babama ve kardeşime sabırlarından ve ilgilerinden dolayı teşekkür ederim.

Dilerim bu çalışma, başta emeği ve desteği bulunanlar olmak üzere herkese katkı sağlar.

Gülçin VARLIER

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
TABLolar LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Okul Öncesi Eğitim	1
1.2. Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim	3
1.3. Türkiye’de Özel Gereksinimli Bireylerin Okul Öncesi Eğitimi	6
1.4. Kaynaştırma	7
1.4.1. Kaynaştırmanın Hedefleri/Amaçları	8
1.4.2. Kaynaştırmanın Katkıları	9
1.4.3. Kaynaştırmanın Başarılı Olması	11
1.5. Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmanın Önemi	14
1.6. Kaynaştırma Konusunda Yapılan Araştırmalar	15
1.7. Amaç	18
1.8. Önem	19
1.9. Araştırmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları	19
2. YÖNTEM	21
2.1. Araştırma Modeli	21
2.2. Araştırma Alanı	21
2.2.1. Araştırmanın Yapıldığı Okullar	21
2.2.2. Katılımcılar	22
2.3. Veri Toplama İçin Hazırlık	24
2.3.1. Ön Görüşme	24

2.3.2. Görüşme Soruları	25
2.4. Araştırma Etiği	26
2.4.1. Görüşme İlkeleri	26
2.4.2. Görüşmeler İçin Sözleşme	27
2.4.3. Görüşme Kılavuzu	27
2.5. Verilerin Toplanma Süreci	28
2.5.1. Görüşmelerin Yapılması	29
2.6. Verilerin Dökümü ve Analizi	32
3. BULGULAR	35
3.1. Öğretmenlerin Çalıştığı Özel Gereksinimli Öğrencilerin Özür Gruplarına Göre Dağılımı	36
3.2. Öğretmenlerin Özel Gereksinimlilere Yönelik Eğitim Alma Durumu	37
3.3. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitimi Almasına İlişkin Görüşleri.....	38
3.4. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilmesine İlişkin Görüşleri.....	38
3.5. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırmada Yer Almasına İlişkin Görüşleri.....	39
3.6. Öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilen Kaynaştırma Öğrencilerinin Eğitimlerinin Planlanması Konusundaki Görüşleri	40
3.7. Öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin İşbirliği Yapılması Gereken Kişi ya da Kurumlar Hakkındaki Görüşleri	42
3.8. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencinin Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmaya Devam Etmesinin Kimlere Ne Tür Katkılar Sağlayacağına İlişkin Görüşleri	43
3.9. Öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitim Sınıfında Yer Alan Özel Gereksinimli Öğrencilerle Yaşanan Sorunlar Hakkındaki Düşünceleri	44

3.10. Öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmada	
Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Düşünceleri	46
4. TARTIŞMA	50
4.1. Öneriler	55
4.1.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	55
4.1.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler	56
EKLER	57
KAYNAKÇA	70

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Görüşmeye Katılan Öğretmenlere İlişkin Demografik Özellikler	23
Tablo 2. Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlilik Yüzdeleri	34
Tablo 3. Öğretmenlerin Çalıştıkları ÖZür Gruplarına Göre Dağılımı.....	36
Tablo 4. Öğretmenlerin Özel Gereksinimlilere Yönelik Eğitim Alma Durumu	37
Tablo 5. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitim Alması Konusundaki Görüşler	38
Tablo 6. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilmesine İlişkin Görüşler	39
Tablo 7. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırmada Yer Almasına İlişkin Görüşler	40
Tablo 8. Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilen Kaynaştırma Öğrencilerinin Eğitimlerinin Planlanması Konusundaki Görüşler	41
Tablo 9. Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenci İçin İşbirliği Yapılması Gereken Kişi ya da Kurumlar Hakkındaki Görüşler	42
Tablo 10. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmaya Devam Etmesinin Sağladığı Katkılara İlişkin Görüşler.....	43
Tablo 11. Okul Öncesi Eğitim Sınıfında Yer Alan Özel Gereksinimli Öğrencilerle Yaşanan Sorunlar Hakkındaki Düşünceler.....	45
Tablo 12. Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmada Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	47

1. GİRİŞ

1.1. Okul Öncesi Eğitim

Bireylerin topluma uyumunu ve toplumun birer parçası olmasını sağlayan “eğitim” günümüz teknolojisi, kültürü ve toplumsal değerlerindeki hızlı ilerleme ve gelişmeler göz önüne alındığında, insan yaşamında mümkün olduğu kadar erken ve sistemli bir biçimde yer almalıdır.

Eğitim, bireyin doğumundan başlayan, ona belli bilgi ve beceriler aktarır, değer yargıları aşılıyarak onu daha yetkin bir yetişkin haline getiren, bireyin yaşayışını değiştiren ve tüm yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir (Varış, 1978; Yörükoğlu, 1983). Bu sürecin doğumdan başlayarak zorunlu öğrenim çağına kadar olan dönemine “okul öncesi eğitim dönemi” denir. Bu dönemde eğitimin amacı ilkokula başlamadan önce, en küçük çağlardan başlayarak, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal ve toplumsal yaşamını etkileyecek gelişmeyi sağlamaktır (Mialaret, 1977; Tuncel, 1977).

Okul öncesi dönem, insan yaşamının en önemli ve en kritik dönemidir. Gelişim psikologları, yaşamın ilk beş-altı yılında gelişmenin ve öğrenmenin çok hızlı olduğunu; öğrenme kuramcıları ise bu yıllardaki öğrenmenin ve edinilen deneyimlerin daha sonraki yaşam ve öğrenme üzerinde, değiştirilmesi güç ve kalıcı nitelikte izler bırakacağını savunmuşlardır (Bloom, 1964; Sears ve Dowley, 1965). Ayrıca, çocuklarda motor ve zihinsel becerilerin kazanılmasının, organizmanın gerekli olgunlaşma düzeyine ulaşmasına bağlı olduğu belirtilerek, çocukların yetişkinlerin basit bir minyatürü olmadığı ve onların da kendilerine özgü zihinsel ve fiziksel gelişme kalıplarının bulunduğu savunulmuştur (Hess ve Croft, 1975).

0-6 yaşlar arası kapsayan okul öncesi yıllar; çocuğun kişiliğinin oluşumunda, temel bilgi, beceri ve alışkanlıklarının, tutumlarının kazanılması ve geliştirilmesinde en

önemli yıllardır. Bu dönemde çocuğa değişik uygulamalarla verilebilecek temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar kısaca davranış örnekleri onların kişilik gelişimini ve ileri yıllardaki öğrenim yaşamını etkileyebilecektir. Çocuğun okul öncesi dönemdeki eğitimi tesadüflere bırakılmamalı, ciddi bir şekilde ele alınmalı ve bilimsel yollarla eğitilmesi sağlanmalıdır (Başal, 1998).

Bireyin doğumundan okul dönemine kadar olan sürenin, özellikle farklı öğrenim gereksinimleri olan çocuklar açısından bir kayıp olmaması için okul öncesi dönemde de bir takım eğitsel düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

14. Milli Eğitim Şurası'nda (1993) okul öncesi eğitim; "0-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı ve zengin çevre imkanlarını sağlayan, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişmelerini destekleyen, kendilerini toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim sürecidir." şeklinde tanımlanmaktadır.

Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğun toplumsal ve duygusal gelişiminin yanı sıra, uygulanan programlar sonucunda, yetenekleri doğrultusunda yaratıcılığı ile, zihinsel gelişme kapsamına giren kavram geliştirme, algılama, bellek, dikkat, problem çözme, düşünce üretebilme yetenekleri gelişir. Ayrıca arkadaşları ve yuva öğretmenleri ile kurduğu çeşitli ilişkiler ve dinlediği masal, öykü ve konuşmalar onun dili anlama ve kullanma yeteneği ile konuşulan dili günlük yaşamda etkin bir şekilde kullanma yeteneğini de geliştirir ve sözcük dağarcığını zenginleştirir (Üstünoğlu, 1987).

Hayatın en kritik ve önemli dönemi olan 0-6 yaşlar arasında verilecek nitelikli, uygun, güvenli ve planlı bir eğitimle bireyin ilerideki hayatını daha iyi yönetebilmesi, uyum sağlayabilmesi, yeniliklere açık olması, yaparak ve yaşayarak deneyimler kazanması, üretmesi ve yaratıcı olabilmesi mümkün olacaktır (Çağlarım, 1996).

Çocukların, ilkokuldaki uyumu ve başarılı olması için önem kazanan etmenler vardır.

Bunlar;

- a. toplumsal tutum, davranış ve alışkanlıklar,
- b. el becerileri, eğitimsel ve zihinsel beceriler,
- c. dil yeteneği ve anlatım gücünün artması ve
- d. özellikle sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyi düşük aile ortamında yetişen çocukların okula hazırlıklı olmalarıdır.

Daha önce de değinildiği gibi, farklı çevresel uyarılarla çocukların gelişim düzeyleri farklı olmakta ve bu farklılık, çocuğun ilerideki yıllarında zeka, uyum ve başarı farklılığı olarak ortaya çıkmaktadır (Oktay, 1985; Yıldırım, 1985).

Okul öncesi eğitimin tarihsel gelişimine bakıldığında, çocuğun okul öncesi dönemde eğitime başlamasında sosyo-ekonomik düzey, yetersiz uyaran bulunan yetişme ortamları gibi çocuğun eğitsel gelişimini olumsuz yönde etkileyecek durumlar sonucunda, yaşlılarından geri olma riski taşıyan çocukların okul çağına kadar bu eksiklerini gidermek, diğer bir ifade ile okul çağına geldiklerinde yaşlıları ile benzer durumda olmalarını sağlamak amacıyla başlatıldığı görülmektedir (Oktay, 1985; Ülküer, 1985; Üstünoğlu, 1989).

Bu durum göz önünde bulundurulduğunda okul çağına geldiklerinde yaşlılarına göre genel eğitim alanlarından yararlanamama riskini en fazla taşıyan grup özel gereksinimli çocuklardır. Özellikle özel gereksinimli çocuklar için okul öncesi eğitim onların, genel eğitim ortamlarından daha iyi yararlanmaları ve topluma uyumları açısından daha da önemlidir.

1.2. Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim

Yaşadığı toplum tarafından kabul edilmiş olmak, kendisini toplumun dışında ve farklı değil, toplumun bir parçası olarak algılamak tüm bireylerin doğal bir gereksinimidir. Toplum tarafından kabul görme ve kabul görmenin sonucunda bireyin kendisine ve topluma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olması bir sosyal

döngü olarak kabul edilirse normal gelişim gösteren bireylerde bu sosyal döngü genellikle kendiliğinden gerçekleşir. Özel gereksinimli bireylerin sosyal yaşamında olumsuz bir takım yaşantılara sebep olan, toplumun bir parçası olarak kabul görme gereksinimi bu aşamada ortaya çıkar.

Özel gereksinimli bireylerin toplumsal kabulünü sağlamak, onlarla bir arada yaşamaya istekli olmak onların sosyalleşme sürecini hızlandıracağı gibi eğitimi de kısa sürede amacına ulaştıracaktır.

Her çocuk fiziksel özellikleri, gelişimsel hızları, öğrenme yetenekleri ve ayrıca ilgi, istek ve ihtiyaçları bakımından birbirlerine göre farklıdır. Ancak bu farklılıklar bir arada eğitim görmelerinde ve genel eğitim hizmetlerinden yararlanmalarında olumsuzluğa neden olmaz. Bazı çocuklar ise farklılıkları nedeniyle gereksinimlerinin karşılanmasında normal gelişim gösteren çocuklara göre düzenlenmiş eğitim programları ve ortamlarından yararlanamamaktadırlar.

Özel gereksinimli çocukların kiminin bedensel özellikleri ya da öğrenme yetenekleri, bu çocukların eğitiminde genel eğitimden farklı olarak bireyselleştirilmiş eğitim programlarını uygulamayı gerektirir. Eripek'in (2002) tanımlamasına göre özel gereksinimi olan çocuklar terimi, öğrenme ya da davranış problemleri gösteren çocukları, bedensel özelliği ya da duyuşal yetersizliği olan çocukları ve zihinsel olarak üstün ya da özel yetenekli çocukları da içerisine alan kapsamlı bir terimdir.

Özel gereksinimli bireylerin alanyazında farklı başlıklar altında toplanarak gruplandırıldıkları görülmektedir. Özel gereksinimli bireyler genellikle aşağıda yer aldığı şekilde gruplandırılmaktadır:

1. Zeka geriliği,
2. Öğrenme güçlüğü,
3. Duygu ve davranış bozukluğu,
4. Bedensel yetersizlik gösterenler,
5. İşitme yetersizliği olanlar,

6. Konuşma ve dil sorunları olanlar,
7. Görme yetersizliği olanlar,
8. Üstün zekalılar ve üstün yetenekli olanlar (Kırcaali-İftar, 1998).

Özel eğitim, çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir (Ataman, 2003).

30.05.1997 tarihli 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK ve 18 Ocak 2000 tarihli resmi gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel eğitim “Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile, onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” olarak tanımlanmaktadır.

Özel eğitim gerektiren birey, diğer bir deyişle özel gereksinimli birey ise 573 sayılı KHK ve 18 Ocak 2000 tarihli resmi gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ne göre “çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin sosyalleşmeleri, kendi kendilerine yeterli hale gelebilmeleri, ancak onlara sağlanacak eğitim ile mümkün olacaktır. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde amaç; bireyi, toplum içindeki görevleri gerçekleştiren, üretici, çevresiyle uyumlu, temel yaşam becerilerini gerçekleştiren bir birey konumuna getirebilmektedir.

Özel gereksinimli öğrencilere gereksinimlerine bağlı olarak eğitim veren ortamlar 573 sayılı KHK’de şu şekilde belirtilmiştir:

Gündüzlü veya Yatılı Özel Eğitim Okulları: 573 sayılı KHK'nin 18. maddesinde "Durumları ayrı bir okulda özel eğitim gerektiren bireyler için özür ve özelliklerine uygun gündüzlü veya yatılı özel eğitim okulları açılır." denilmektedir.

Normal Okulda Özel Eğitim Sınıfları: 573 sayılı KHK'nin 20. maddesinde "Durumları ayrı bir sınıfta eğitilmeyi gerektiren öğrenciler için özür ve özelliklerine göre okulöncesi, ilköğretim ve orta öğretim okullarında özel eğitim sınıfları açılır." ifadesi yer almaktadır.

Normal Okulda Normal Sınıflarda Kaynaştırma: 573 sayılı KHK'nin 12. maddesinde "Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür." denilmektedir.

1.3. Türkiye'de Özel Gereksinimlilerin Okul Öncesi Eğitimi

Türkiye'de özel gereksinimlilerin eğitimine yönelik yasal düzenlemelere bakıldığında da görülüyor ki kaynaştırma esas alınmaktadır. Söz konusu kaynaştırma özellikle okul öncesi eğitimde daha fazla önem kazanmaktadır.

18 Ocak 2000 tarih ve 23937 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 24. maddesinde "*Özel eğitim gereksinimleri belirlenmiş 37-72 ay arasındaki çocuklar için, okul öncesi eğitim zorunludur ve kaynaştırma uygulamaları temeline dayalı olarak, destek eğitim planları çerçevesinde sürdürülür.*" ifadesi yer almaktadır.

Ayrıca "*Özel eğitim gerektiren çocukların, bireysel yeterliliklerine dayalı gelişim özellikleri dikkate alınarak okul öncesi özel eğitim sınıfları ve okulları da açılabilir. Oluşturulacak özel eğitim sınıflarında ve özel eğitim okullarında sınıfların mevcudu, bir öğretmen için altı, iki öğretmen için on çocuktan fazla olamaz. Bu çocuklarda tuvalet eğitimi koşulu aranmaz.*" denilmektedir.

1.4. Kaynaştırma

Kaynaştırma, gerektiğinde sınıf öğretmenine ve/veya özel gereksinimli öğrenciye destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşulu ile özel gereksinimli öğrencinin genel eğitim ortamlarında eğitilmesidir (Kırcaali- İftar, 1992).

Metin'e (1997) göre önceleri özel eğitime gereksinim duyan bireyleri özel eğitim sınıfı ya da özel okullara yerleştirmek savunulurken daha sonra bu uygulamanın bireyin sosyalleşmesini engellediği ve topluma uyumunu zorlaştırdığı fark edilmiştir. Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin okul öncesi dönemden itibaren normal çocuklarla bir arada olmaları, özel eğitime gereksinim duyan kişilerin topluma uyumunu kolaylaştıracak ve sosyalleşmelerini sağlayacaktır.

En az kısıtlanmış ortamlarda yapılan öğretimsel düzenlemelerin yer aldığı eğitim ortamlarının, özel gereksinimli çocukları gelecekte toplumun kabul gören bireyleri durumuna getirebilecek etkili bir eğitim ortamı olduğu gerçeği yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur (Avcı, 1998; Kırcaali-İftar, 1992; Özbaba, 2000). En az kısıtlanmış ortam ise; kaynaştırma ya da entegrasyon olarak tanımlanan özel eğitim hizmetleri ile desteklenmiş genel eğitim ortamları yoluyla oluşturulabilir.

Kaynaştırma uygulaması 30.07.1997 tarihli 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 12. maddesinde "Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür." kararı ile yasal olarak da belirtilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2000) kaynaştırma; özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamaları olarak ifade etmiştir.

Yönetmeliğin 68. maddesinde yer alan kaynaştırma ile ilgili ilkeler şöyle sıralanmıştır;

1. Özel eğitim gerektiren her bireyin akranları ile birlikte aynı kurumda eğitim görme hakkı vardır,
2. Hizmetler bireylerin yetersizliklerine göre değil, bireylerin eğitim gereksinimlerine göre planlanır,
3. Hizmetler okul merkezli olur,
4. Karar verme süreci aile-okul-eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibi dayanışması içinde gerçekleşir,
5. Bütün bireyler öğrenebilir ve bütün bireylere öğretilir
6. Kaynaştırma, bir program dahilinde verilen bir özel eğitim uygulamasıdır şeklindedir.

1.4.1. Kaynaştırmanın Hedefleri/Amaçları

Kaynaştırma, özel gereksinimli çocukların normal yaşlıları ile daha olumlu ve yapıcı ilişkiler kurmasını kolaylaştıran bir uygulamadır. Kurulacak olumlu ilişki sonucunda kaynaştırma ortamında yer alan tüm çocukların özellikle yaşamla ilgili bir takım becerilerde daha kolay gelişecekleri varsayılmaktadır (Dönmez, Avcı ve Aslan, 1997).

Darıca (1992), kaynaştırmanın taşıdığı temel amaçları şu şekilde açıklamıştır:

1. Her iki gruptaki çocukların ortak etkinlikler içinde birbirinden en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak ve gelişimlerine destek olmak,
2. Normal çocukların engelli yaşlılarını daha iyi tanıyarak kabul etmelerini kolaylaştırmak ve onların eğitimine katkıda bulunacak fırsatları yaratmak,
3. Engelli çocuklarda olumlu benlik gelişimine yardımcı olmak, kişilik ve en önemlisi de sosyal gelişimlerini destekleyerek toplum içinde bağımsız ve üretken bireyler olarak yaşayabilmelerini kolaylaştırmak olmalıdır.

Ashley (1979) ise kaynaştırmanın amaçlarını ayrı özel sınıf ve okulun getirdiği damgayı silmek, özel gereksinimli çocuğun sosyal statüsünü yükseltmek, daha iyi bir öğrenme çevresi sağlamak, ona gerçek yaşam çevresi sağlamak, her bir çocuğa daha kabul edilebilir ve özelliklerine daha uygun hizmet sağlamak, daha çok çocuğun eğitimini sağlamak, özel gereksinimli çocukların eğitiminde çok büyük harcamaları önlemek ve merkezileşmeyi kaldırmak, ayrı eğitim veren kurumlardan uzaklaştırmayı sağlamak şeklinde belirtmiştir.

Uğurlu (1993), tarafından yapılan araştırmada düzenlenen bir kaynaştırma programında özel gereksinimli öğrenciler için belirlenen amaçlar:

Özel gereksinimli öğrencilerin;

- a) okul düzenini tanımaları,
- b) okula, sosyal yaşama uyum sağlamaları,
- c) okuldaki uygun davranış biçimlerini görmeleri,
- d) normal gelişim gösteren öğrencilerle nasıl iletişim kurabileceklerini öğrenmeleri amaçlanmaktadır.

Normal öğrenciler için ise şunlar amaçlanmaktadır;

- a) dil ve diğer davranışlar için özel gereksinimli öğrencilere iyi model olmaları,
- b) özel gereksinimli öğrenciler açısından istenilen davranışları pekiştirmeleri,
- c) özel gereksinimli öğrencilerin gelişimini hızlandırıcı teknikleri öğrenip, eğitici rolünü üstlenmeleri,
- d) etkinliklerde özel gereksinimli öğrencilerle eşitlik davranışı içinde karşılıklı doyum sağlamaları amaçlanmaktadır.

Erken yaşlarda yerleşen bu tutumlar, her iki gruptaki çocuklar için de ileri yıllara toplumsal bir yatırım olmaktadır.

1.4.2. Kaynaştırmanın Katkıları

Kaynaştırma başta özel gereksinimli çocuk olmak üzere, normal çocuğa, sınıf öğretmenine ve özel gereksinimli çocuğun ailesine katkı sağlamaktadır.

Özel gereksinimli öğrencilerin normal akranları ile birlikte eğitim alması, bir taraftan özel gereksinimlilerin sosyalleşmesini sağlarken diğer taraftan normal öğrencilerin davranışları ile özel gereksinimli öğrencilere model olmasını sağlayacaktır.

Kaynaştırmanın özel gereksinimli çocuğa katkısı; Atay'ın (1995) çalışmasında; “özel gereksinimi olan bireyin toplum tarafından dışlanmasına neden olan davranışlarının azalmasını sağlayabilecek, çocuğun sosyal kabulünü, uyumunu ve etkileşimini arttıracaktır. Çocuk özel gereksinimliler popülasyonunun değil, toplumun parçası olacaktır. Özel gereksinimli öğrenci özel eğitim okulundakinden daha fazla ilerleme kaydedebilecektir.” şeklinde belirtilmektedir.

Kaynaştırmanın normal çocuğa katkısı; Eripek (1986) ve Metin (1992) tarafından normal çocukların özürlü çocuklarla kuracakları ilişkilerden kazandıkları bilgileri ileriki yıllarda da kullanabilecekleri ve bireysel farklılıkları daha kolay kabul edebilecekleri şeklinde belirtilmiştir.

Özel gereksinimli öğrenci ile bir arada eğitim gören normal çocuk kendisinden farklı olanlara karşı olan olumsuz tutumlarını değiştirebilecek ve bunun sonucu olarak bireysel ayrılıkların farkına varacak, anlayacak ve buna uygun sosyal davranışlar geliştirebilecektir (Atay, 1995; Avcı, 1998).

Kaynaştırmanın sınıf öğretmenine katkısı; kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerle yürüttükleri çalışmalar (örneğin, eğitim programlarının bireyselleştirilmesi), öğretmenlik bilgi ve becerilerine katkıda bulunur. Kaynaştırma uygulamaları, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin diğer personelle iletişim ve işbirliğini artırır (Kırcaali-İftar, 1998).

Özel gereksinimli çocuk ailesine katkısı; özel gereksinimli çocuğun normal eğitim ortamına devam ediyor olması, ailelere moral verir ve onları çaba göstermeye güdüler (Kırcaali-İftar, 1998).

1.4.3. Kaynaştırmanın Başarılı Olması

Özhan (2000), okullardaki kaynaştırma uygulamalarının gecikmiş bir yardım olmaktan çıkarılabilmesi için okul öncesi dönemden ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Hendrickson, Shokoohi-Yekta, Hamre-Nietupski ve Gable'a. (1996) göre de eğitim yaşantılarının çoğu yılını normal gelişim gösteren akranlarından ayrı yaşamış olan özel gereksinimli öğrencilerin, ergenlikte kaynaştırma ortamına yerleştirilmeleri, ergenlik döneminin özellikleriyle bütünleşince sosyal kabullerini daha fazla güçleştirmektedir.

Kaynaştırmanın doğru ve uygun bir şekilde uygulanabilmesi için yapılması gerekenler oldukça fazladır. Bunlar, öğretmenlerin kaynaştırmaya hazırlanması, velilere yönelik kaynaştırma öncesi hazırlıkların yapılması, kaynaştırma öğrencilerinin kaynaştırma uygulamasına hazırlanması, normal sınıf öğrencilerinin ve okul yönetiminin kaynaştırmaya hazırlanması, fiziksel ortamın düzenlenmesi ve bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması olarak sıralanabilir (Batu, 2000).

Özel gereksinimli çocuğun kaynaştırma programına katılmasına karar verilirken belirli akademik ve sosyal davranışlar önkoşul niteliği taşımaktadır. Bunlar; kaynaştırma sınıfında sınıf kurallarına uyabilmesi, arkadaşlarıyla olumlu etkileşimde bulunabilmesi ve sınıfın düzeyine uygun olması gibi davranışlardır. Eğer özel gereksinimli çocuk bu ölçütlere uyuyorsa kaynaştırma sınıfında yer alır (Dean ve Nettles, 1987).

Kaynaştırmanın başarıya ulaşmasının sorumluluğu büyük ölçüde eğitimciye aittir. İlk olarak eğitimcinin "eğitimcilik formasyonu" önemlidir. Öğretmen normal öğrenci ve özel eğitim gerektiren öğrenci hakkında uygun eğitim programlarını hazırlayabilecek ve gerekli yönlendirmeleri yapabilecek kadar bilgi sahibi olmalıdır (Atik, 1986).

Başarılı bir kaynaştırma, önemli ölçüde öğretmenin meseleye olumlu bakışına, tutumuna bağlıdır. Öğretmenin kullandığı sözcükler, yüz ifadesi, ses tonu ve diğer davranışları çok önemlidir (Tanaydın, 1985).

Batu (2000), kaynaştırma uygulamasında yer alacak öğretmenlerin sınıflarında kaynaştırma konusunda istekli ve özel gereksinimli öğrenciyi kabul edici bir tutum içinde olmaları gerektiğini vurgularken, yapılan araştırmaların çoğunda, normal eğitim öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin olumsuz tutumlar sergilediklerinin görüldüğünü belirtmektedir.

Sınıf öğretmenin kaynaştırma uygulamasında istekli bir şekilde yer almasının, sınıftaki normal öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine karşı tutumlarını da etkileme olasılığı yüksektir. Bu durumda, öğretmenin özel gereksinimli öğrenciye karşı olumlu ve kabul eder bir tutum içinde olması hem kendisi, hem normal öğrenciler ve özellikle de özel gereksinimli öğrenciler açısından, çok büyük önem taşımaktadır (Smith, Polloway, Patton ve Dowdy, 1995). Batu (2000) tarafından kaynaştırma okulunda çalışan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerilerinin belirlendiği bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Kaynaştırma konusunda bilgilendirmenin ve kaynaştırma öğrencilerinin velilerinin okulla işbirliği içerisinde olmalarının kaynaştırmanın başarısını ve kaynaştırma öğrencisinin gerek öğretmen gerekse normal öğrenciler tarafından kabulünü doğrudan etkilediğini ifade etmiştir.

Sınıf öğretmenin kaynaştırma uygulamasını benimsemiş olması önemli bir etmendir, ancak başarılı bir kaynaştırma uygulaması için yeterli değildir. Öğretmen, kaynaştırma öğrencisine uygulayacağı öğretim hakkında bilgi ve beceri sahibi olmalıdır. Eğitim programlarının bireyselleştirilmesi bu bilgi ve becerilerin başında gelir. Eğitim programlarının bireyselleştirilmesi, özel gereksinimli öğrencinin kaynaştırıldığı sınıfta tüm alanlarda işlevde bulunma düzeyinin belirlenmesi ve öğrencinin en fazla ihtiyaç gösterdiği alanlarda amaç saptanması aşamalarını içerir (Kırcaali-İftar, 1998; Vuran, 1996).

Kaynaştırma uygulamasının başarılı olabilmesi için gerekli olan diğer bir unsur da sınıftaki normal gelişim gösteren öğrencilerdir. Kaynaştırma uygulamasına ilişkin en iyi sonuç, normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli öğrencileri kabullenmiş olmalarıdır (Batu, 2000; York, Vandercook, McDonald, Heise-Neff ve Caughey, 1992). Kaynaştırmanın hedeflerinden biri özel gereksinimli öğrencilere normal gelişim

gösteren akranlarıyla etkileşimde bulunma, iletişim kurma ve normal gelişim gösteren akranları tarafından sosyal kabul görme fırsatı vermektir. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için sınıf öğretmenin sınıfındaki normal gelişim gösteren öğrencileri, sınıflarında bir kaynaştırma öğrencisinin yer alacağı konusunda bilgilendirme de önemli bir rol oynamaktadır (Allan ve Sproul, 1985; Lewis ve Doorlag, 1987).

Kaynaştırmanın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için önemli etmenlerden biri de okul yönetimidir. Okul yönetiminin kaynaştırmanın gereğine ve önemine inanması, kaynaştırma uygulamasının içinde var olan diğer etmenlerin de başarıyla uygulanmasını sağlayacaktır. Okul yönetiminin kaynaştırmaya ilişkin olumlu tutum/görüş içinde olması; hem öğretmenlerin, hem normal öğrencilerin hem de diğer personelin kaynaştırma öğrencilerine yönelik tutumunun olumlu olma olasılığı artacaktır. Ayrıca, okul yönetiminin özel eğitim öğretmenleriyle işbirliğinde bulunması, diğer öğretmenlere ve okul personeline model olacak ve onları olumlu yönde etkileyecektir (Stainback ve Stainback, 1996).

Okul içinde öğretmenleri birbirlerine yardım etmeleri konusunda teşvik etmek, birbirine yardımcı olanları ve işbirliği içinde çalışanları ödüllendirmek, hem işbirlikçi davranışların ortaya çıkma olasılığını, hem de okul içindeki paylaşımcı ortam özelliğini artıracaktır (Stainback ve Stainback, 1996).

Kaynaştırma uygulamasının yapılacağı fiziksel ortam da kaynaştırmanın başarısına katkıda bulunan diğer önemli bir etmendir. Fiziksel ortam, sınıf ve sınıfta bulunan eşyalardan oluşmaktadır. Fiziksel ortamın düzenlenmesinin davranışlar üzerinde doğrudan bir etkisi vardır (Lewis ve Doorlag, 1987).

İlk ve en önemli nokta olarak, sınıf içinde fiziksel ortamın elverdiğinden ya da öğretmenin ilgilenebileceğinden daha fazla sayıda öğrenci bulunmamalıdır. Kaynaştırmanın başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için sınıftaki öğrenci sayısının en fazla 25-30 arasında olmasının ideal olduğu öne sürülmektedir (Allan ve Sproul, 1985)

Sınıfta bulunan öğrenci sayısının, öğretmenlerin kaynaştırmayı kabul etmelerini de etkilediği görülmektedir. Batu (2000) yaptığı çalışmada, kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıfta derse giren öğretmenlerin sınıflarında bir, en fazla iki kaynaştırma öğrencisi bulunması durumunda başarılı olabileceklerini ifade ettiklerini belirtmiştir. Yine aynı öğretmenler, sınıftaki kaynaştırma öğrencisi sayısının birden fazla olduğu durumlarda da öğrencilerin özür türlerinin aynı olmasını tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Mandell ve Strain (1978) yaptıkları araştırma sonucunda, sınıfında fazla sayıda öğrenci olan öğretmenlere göre daha az sayıda öğrenciyle ders yapan öğretmenlerin kaynaştırmaya karşı daha olumlu tutum içinde olduklarını belirlemişlerdir.

1.5. Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmanın Önemi

Kaynaştırma, okul öncesi dönemden başlayarak daha ileri sınıflarda da devam ettirilmelidir. Ancak temel becerilerin kazanılmasında okul öncesi dönemde kaynaştırmanın önemi büyüktür (Uğurlu, 1986).

Özel gereksinimli bireyin toplumun bir üyesi olmasını sağlamak için, onların herşeyden önce okul öncesi dönemden başlayarak çoğunluğun eğitim gördüğü normal eğitim ortamlarından yararlanması, yani kaynaştırılması gerektiği fikri kabul edilmiştir (Anderson, 1971; Dunn, 1968; Enç, 1981; Eripek, 1986; Kırcaali İftar, 1992; Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1989).

Genel eğitim içerisinde okul öncesi eğitimin önemi büyüktür. Özel gereksinimli bireyler söz konusu olduğunda bu önemin daha da arttığını görürüz. Biliyoruz ki okul öncesi eğitimi almış ve almamış normal çocuklar okula başladıklarında aralarında belli bir fark gözlenmekte fakat bir süre sonra bu fark kapanabilmektedir. Oysa zihinsel özürlü bir çocuğun geç ve güç öğrendiği dikkate alınırsa önünde kat edilecek çok yol ve kaybedilmiş çok zaman vardır. Süre sürekli aleyhine işlemekte, ayrıca hem aile hem toplum kayıplara uğramaktadır (Güven, 1992).

İyi planlanmış bir kaynaştırma programı içinde yer alan özel gereksinimli öğrenci buradaki normal öğrencilerle girdiği doğrudan etkileşim sonucunda, toplumca

benimsenen davranış repertuarını genişletmeye başlayacaktır. Özel gereksinimli çocuk için bu repertuar içinde yer alan davranışlar, çocukluk döneminde kazanılması kolay, yetişkinlikte ise benimsenmesi zor olan davranışlardır. Özel gereksinimli çocuk toplumca benimsenen davranış repertuarına geniş ölçüde sahipse onun toplumda sosyal kabul görmesi daha kolay olacaktır (Metin, 1992).

1.6. Kaynaştırma Konusunda Yapılan Araştırmalar

Türkiye'deki kaynaştırma uygulamalarına yönelik araştırma bulguları incelendiğinde bazı noktalar dikkat çekicidir. Uysal (1995) öğretmen ve okul yöneticilerinin kaynaştırma konusunda görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma yürütmüştür. Araştırma verileri görüşme formu kullanılarak yüz yüze, bireysel görüşme yoluyla toplanmıştır. Araştırmada 27 yönetici ve 46 öğretmen katılımcı olarak yer almıştır. Araştırma verilerine göre, öğretmen ve okul yöneticilerinin kaynaştırmanın tanımı ve kapsamının belirlenmesi, kaynaştırma programlarına yerleştirilecek öğrencilerin seçilmesi, öğrencilerin ailelerinin eğitimi, uygulamaların denetlenmesi ve gerekli rehberliğin yapılması, yasal düzenlemeler, kaynaştırma öncesi hazırlıklar ile programın uyarlanması konularında sorunlar yaşandığı ortaya konulmuştur.

Batu (1998) tarafından yürütülen araştırmanın amacı, kaynaştırma uygulaması yapılmakta olan bir Kız Meslek Lisesi'nde görev yapan ve kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıflarda derse giren öğretmenlerin, kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerilerini belirlemektir. Niteliksel olarak analiz edilen bu araştırmada elde edilen veriler tüme varım veri analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma amacıyla sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan 19 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bulgular öğretmenlerin, okul yönetiminin ve okuldaki normal öğrencilerin okullarında uygulanmakta olan kaynaştırma programından genel olarak hoşnut olduklarını göstermiştir. "Öğretmenlerin Derslerinde Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Olarak Neler Yaptıkları" sorusuna öğretmenlerin verdikleri yanıtlardan kaynaştırma ve kaynaştırma öğrencileri konusunda bilgilerinin yeterli olmaması nedeniyle, kaynaştırma öğrencilerine yönelik olarak ne yapacaklarını bilemedikleri sonucu çıkmaktadır. Kaynaştırma uygulamasının özel gereksinimli öğrencilere pek çok yararı olduğuna

değinen öğretmenler, zihin özürlü öğrencilerin kaynaştırma uygulamasından en fazla yararlanan grup olduğunu belirtmişlerdir. Okulda bir özel eğitimcinin bulunmaması önemli eksiklikler arasında belirtilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığı'ndan, okul yönetiminden ve diğer öğretmen arkadaşlarından çeşitli beklentileri de ortaya çıkmıştır ve kaynaştırma uygulamasının iyileştirilmesine yönelik pek çok önerinin geliştirilmesi sağlamıştır. Öneriler arasında en fazla göze çarpanı, sınıflara en fazla iki kaynaştırma öğrencisinin yerleştirilmesidir. Ayrıca kaynaştırma uygulanan okullarda bir özel eğitim öğretmenin görevlendirilmesi yer almaktadır.

Kaynaştırmanın etkililiğine yönelik Baysal (1989) tarafından yapılan bir araştırmada, okul öncesi dönemdeki kaynaştırma programlarının Down Sendromlu çocukların gelişimlerini ne şekilde etkilediği incelenmiştir. Araştırma deneysel yöntemle yapılmış, Down Sendromlu 12 çocuk deney ve kontrol grubunu oluşturmuşlardır. Veri toplama aracı olarak Seattle Performans Gelişim Ölçekleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler Down Sendromlu çocukların sosyal iletişim davranışları yönünden normal çocuklarla kaynaştırıldığında bilişsel, sosyal-özbakım ve motor gelişim alanlarında önemli gelişmeler gösterdiği belirlenmiştir.

Uğurlu ve Çalışal'ın (1985) birlikte yürüttükleri araştırmada okul öncesi dönemde bulunan normal işiten öğrencilere ve işitme engelli yaşlılarına karşı sözel ve sözel olmayan uygun iletişim becerilerinin kaynaştırma eğitim programları içinde kazandırılıp kazandırılmayacağı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya 24 normal işiten ve üç işitme engelli öğrenci dahil edilmiştir. Normal işiten öğrencilerin yaş ve gelişimsel düzeylerinde homojenlik oluşturulmaya çalışılmıştır. İşitme engelli öğrencilerde ileri derecede sensori-nöral işitme kaybı bulunmaktadır. Tüm öğrenciler bireysel işitme cihazı kullanmaktadır. Araştırma deneysel olarak yürütülmüş ve araştırma bulguları ön-test, son-test ile analiz edilmiştir. Deney grubuna 12 normal işiten öğrenci ve kontrol grubuna 12 normal işiten öğrenci yerleştirilmiştir. Deney grubu eğitim uygulamalarına dahil edilmiş, bu arada kontrol grubu eğitim almamış sadece son test gözlemleri yapılmıştır. Araştırma sonuçları ana okulu programları içinde, işitme engelli ve normal işiten öğrencilerin iletişim davranışlarının olumlu yönde arttırılabildiğini göstermektedir.

Sargin'ın (1999) araştırmasında okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma programı çerçevesinde zihinsel özürlü öğrencilere yönelik tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak 101 öğretmen katılmıştır. Katılımcılara Zihinsel Engelli Öğrencilere Yönelik Öğretmen Tutum Ölçeği (ZÖYÖTÖ) uygulanarak ve bir anket verilerek öğretmenlerin tutumları belirlenmiştir. Araştırma sonucunda zihinsel özürlü öğrencilere yönelik öğretmen tutumları olumsuz olarak bulunmuştur.

Atay'ın (1995) özel gereksinimli öğrencilerin normal yaşlıları ile birlikte eğitim aldıkları okullardaki kaynaştırma programlarına ilişkin, öğretmenlerin tutumlarını incelediği çalışmada özel gereksinimli öğrencilere uygun ortam sağlandığında, kaynaştırma eğitiminin toplum için yararlı olduğu düşüncesinin ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca çalışmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlası özel eğitimle ilgili bir kursa davet edildikleri takdirde böyle bir kursa istekle katılacaklarını belirtirken, yine çalışmaya katılan öğretmenlerin yarıdan fazlası sınıflarına özel gereksinimli öğrenci kabul edebileceklerini belirtmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenlerden özel eğitim hizmeti veren okullarda görev yapanların sorulara daha olumlu cevaplar verdikleri görülmektedir.

Diken ve Sucuoğlu (1998) sınıfında zihin özürlü öğrenci bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin özürlü öğrencilerin kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması ve bu tutumlarla ilişkili öğretmen ve öğrenci özelliklerini belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada sınıfında zihin özürlü öğrenci bulunan 53 öğretmen ile bulunmayan 56 öğretmenin zihin özürlü öğrencilerin kaynaştırılmasına yönelik tutumları karşılaştırılmıştır ve öğretmenlerin tutumlarını belirlemede "Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sınıfında zihin özürlü öğrenci bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin özürlü öğrencilerin kaynaştırılmasına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğretmenlerin genelde zihin özürlü kız öğrencilerin kaynaştırılmalarına ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Baykoç-Dönmez, Avcı ve Aslan'da (1997) yaptıkları çalışmada kaynaştırma okullarındaki öğretmenlerin özel gereksinimli bireylere ve kaynaştırmaya ilişkin bilgi

ve görüşlerini incelemişlerdir. Katılımcılar genel olarak kaynaştırmaya devam eden öğrencilerin toplumda yer alabilmelerinin önemli olduğunu ifade etmiş ayrıca bunun için gerekli eğitsel yardımı da sağlayacaklarını belirtmişlerdir.

Özel gereksinimli öğrencilerin yaşadığı en önemli sorunlardan birisi, okul döneminde karşılaştıkları uyum ve başarı sorunlarıdır. Erken eğitim ve okul öncesi eğitim konusunda yapılan tüm çalışmalar, okul öncesi eğitimin özel gereksinimli öğrencilerin gelişimini her açıdan olumlu etkilediği sonucuna varmaktadır. Ülkemizde yürürlükte olan yasa ve yönetmeliklere göre de özel gereksinimli öğrenciler için erken eğitim ve okul öncesi eğitim zorunludur. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerinin kaynaştırma uygulamasında verilmesi ilke olarak benimsenmiştir.

Ancak, mevcut koşullarla bu zorunluluğun ne derece yerine getirilebildiği (getirilebileceği) tartışma ve araştırma konusudur. Bu doğrultuda ana sınıfı öğretmenlerinin görüş ve önerilerinin incelenmesine gerek duyulmaktadır. Yapılan bu çalışmada özel gereksinimli öğrencilere kaynaştırma çerçevesinde eğitim vermekte olan okul öncesi eğitim öğretmenlerinin görüş ve önerileri incelenmiştir.

1.7. Amaç

Bu çalışmanın genel amacı; İç Anadolu Bölgesinde yer alan bir il merkezinde bulunan okul öncesi eğitim öğretmenlerinin, özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimine yönelik görüş ve önerilerinin belirlenmesidir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin;

1. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitim almasına yönelik görüşleri nelerdir?
2. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimi kaynaştırma ortamında alması konusundaki görüşleri nelerdir?

3. Sınıflarında bulunan özel gereksinimli öğrencilere yönelik çalışmaları nelerdir?
4. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimine yönelik sorunları nelerdir?
5. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimine yönelik önerileri nelerdir?

1.8. Önem

Özel gereksinimli öğrencilerin normal akranları ile aynı eğitim ortamlarından yararlanarak (kaynaştırma) okul öncesi eğitim almaları gelişimleri ve toplumun birer bireyi olmaları açısından önem taşımaktadır.

Bu araştırma sonunda elde edilecek bulguların ana sınıflarında kaynaştırma kapsamındaki özel gereksinimli öğrencilerin mevcut durumlarına ilişkin bilgi vereceği, okul öncesi eğitim öğretmenlerinin, özel gereksinimli öğrencilerin normal akranları ile bir arada yürütülen okul öncesi eğitimlerinde nasıl başarılı olunabileceği konusundaki görüş ve önerilerde bulunmalarına olanak sağlayacağı, okullarda özel gereksinimli öğrencilere sağlanan okul öncesi eğitim hizmetlerinin düzenlenmesine ışık tutabileceği umulmaktadır.

Araştırma bulgularının, okul öncesi eğitim öğretmeni yetiştiren programların, özel gereksinimli öğrenciler ve eğitimlerine ilişkin sunulan içeriğin yeterliği/sınırlılıkları konusunda katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Tüm bunların yanında araştırma sonucunda geliştirilen önerilerin yapılacak olan diğer araştırmalara temel oluşturabileceği düşünülmektedir.

1.9. Araştırmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları

Bu çalışma bir niteliksel durum çalışmasıdır ve bu nedenle diğer niteliksel çalışmaların taşıdığı pek çok özelliği bünyesinde bulundurmaktadır. Çalışmanın en önemli noktası *okul öncesi eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimde kaynaştırmaya yerleştirilmesi konusundaki görüş ve önerilerini var olduğu biçimiyle ve*

çalışma ortamlarında araştırılmasına olanak sağlayacak biçimde desenlenip yürütülmüş olmasıdır. Araştırmacı hiç bir şekilde ve hiç bir zaman bu çalışmaya ilişkin hiç bir temayı ve modeli kontrol etmemiş ve yönlendirmemiştir. Bu nedenle, bu çalışma kapsamında elde edilen sonuçlarla bir genelleme yapılması olanaklı değildir. Araştırmada yer alan katılımcıların ad ve soyadlarının açık bir şekilde yer almasını özellikle istemeleri araştırma verilerinin güvenilirliğini arttırmakta ve araştırmayı daha güçlü kılmaktadır.

Bu çalışmayla, ilgili alanyazına da dayalı olarak, özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimde kaynaştırılmasında varolan durum, sorunlar ve öneriler okul öncesi eğitim öğretmenlerinin görüş ve önerileri yönünde araştırılmıştır. Bu bağlamda İç Anadolu Bölgesi'ndeki bir şehir merkezinde bulunan ilköğretim okulları bünyesindeki ana sınıfı ve ana okullarında görev yapan okul öncesi eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimde kaynaştırılmasına ilişkin görüşlerini, kendilerinin gerçek yaşantılarına ve beklentilerine dayalı olarak açıklamaları istenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu bölüm araştırma modelini, araştırmanın yapıldığı okulların ve öğretmenlerin özelliklerini, araştırma verilerinin toplanma sürecini, toplanan verilerin dökümünü ve analizini içermektedir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, okul öncesi eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimlerine ve kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesini amaçlayan niteliksel bir durum çalışmasıdır.

Betimsel araştırma; davranışları, görüşleri, demografik bilgileri ve koşulları değerlendirmek amacıyla kullanılır ve var olan durumu olduğu gibi betimlemeye dayanır. Diğer bir deyişle, betimsel araştırmalar durum araştırmalarıdır ve "şu anda ne oluyor?" sorusuna yanıt ararlar (Gay, 1996).

2.2. Araştırma Alanı

Araştırma alanını, 2002-2003 eğitim-öğretim yılında İç Anadolu Bölgesinde bir il merkezi sınırları içinde yer alan ana okulları ve ilköğretim okulları bünyesindeki ana sınıfları oluşturmaktadır.

2.2.1. Araştırmanın Yapıldığı Okullar

Araştırma amacı ile toplam 18 okulda görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin yapılacağı okulları belirlemek için İl Merkez İlçe sınırları içinde yer alan ana okulları ve ana sınıfı bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okulları İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden öğrenilmiştir. Araştırmacı belirlenen bu okullarda görev yapan ana sınıfı öğretmenlerinden sınıflarında (daha önce ya da içinde bulunulan öğretim yılında)

özel gereksinimli öğrencisi bulunanları, İl Rehberlik Araştırma Merkezi'nden bilgi edinerek belirlemiştir.

Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) tarafından, henüz okul öncesinde öğrenciyi etiketlemekten kaçınmak ve deneme sürecinden geçmesini sağlamak amacı ile özel gereksinimli öğrencilerin büyük kısmının resmi olarak tanılanmadan ve yerleştirme raporu hazırlanmadan ana sınıflarına yönlendirildiği belirtilmiştir.

Araştırmacı, söz konusu okullarda görev yapan öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciler ile çalıştığına ilişkin bilgileri ön görüşme sırasında edinmiş ve katılımcıların tümünün bulunulan dönem içinde ya da öncesinde özel gereksinimli öğrenci ile çalıştığını belirlemiştir.

Araştırmanın yapıldığı okullar sosyo-ekonomik bakımdan birbirine yakın olmakla birlikte, şehir merkezinde bulunan okulların ana sınıfı mevcudu açısından merkeze daha uzak olan okullara oranla daha kalabalık olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan okulların hepsi büyükşehir belediye sınırları içinde bulunmaktadır. Sözü edilen okulların içinde ikisi Meslek Lisesi bünyesinde olmak üzere dört tane ana okulu yer almakta, diğer okulları ise bünyesinde ana sınıfı bulunan ilköğretim okulları oluşturmaktadır. Ana okulları ve iki ilköğretim okulu tam gün, diğer ilköğretim okulları ise yarım gün (sabahçı-öğleci) eğitim yapmaktadır.

2.2.2. Katılımcılar

Araştırma toplam 30 katılımcı ile yürütülmüştür. Araştırmanın katılımcılarını halen ilköğretim okullarının ana sınıflarında veya ana okullarında görev yapan, özel gereksinimli öğrenci ile çalışmış ya da çalışmakta olan ana sınıfı öğretmenleri oluşturmaktadır.

Tablo 1. Görüşmeye Katılan Öğretmenlere İlişkin Demografik Özellikler

Kod Ad	Görevi	Öğrenim Durumu	Mezuniyeti	Deneyim
1. Evkan	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Çoc.Geş.	1-5 yıl
2. Keziban	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Anasnf.Öğrt.	1-5 yıl
3. Okşan	Vekil öğretmen	Öğrenci	A.Ö.F..Anasnf.Öğrt.	1-5 yıl
4. Çağıl	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Anasnf.Öğrt.	1-5 yıl
5. Sebat	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Anasnf.Öğrt.	1-5 yıl
6. Dilek	Öğretmen	Lisans	M.Eğt.Fk.El Sant.Öğrt.	1-5 yıl
7. Özlem	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Çoc.Geş.	1-5 yıl
8. Yıldız	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	5-10 yıl
9. Esin	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Çoc.Geş.	5-10 yıl
10. Meşkure	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Çoc.Geş.	10-15 yıl
11. Yüksel	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Anasnf.Öğrt.	10-15 yıl
12. Fatma	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Anasnf.Öğrt.	10-15 yıl
13. Rukiye	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	10-15 yıl
14. Sibel	Yönetici	Lisans	Eğt.Fak.Çoc.Geş.	10-15 yıl
15. Nurten	Öğretmen	Bulgaristan mezunu	Denkliği belli değil	10-15 yıl
16. Hamiyet	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	10-15 yıl
17. Neriman	Öğretmen	Bulgaristan mezunu	Denkliği belli değil	15-20 yıl
18. Sefa	Yönetici	Lisans	Eğt.Fak.Çoc.Geş.	15-20 yıl
19. Nurçin	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Okul.Önc.Eğt.	15-20 yıl
20. Hacer	Öğretmen	Ön Lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	15-20 yıl
21. Şerife	Öğretmen	Ön Lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	15-20 yıl
22. Zeynep	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	15-20 yıl
23. Zerrin	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	15-20 yıl
24. Ayten	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Çoc.Geş.	15-20 yıl
25. Mukadder	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	20-25 yıl
26. Nurhan	Yönetici	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	20-25 yıl
27. Sabiha	Öğretmen	Lisans	Eğt.Fak.Anasnf.Öğrt.	20-25 yıl
28. Sevim	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	25-30 yıl
29. Nimet	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	25-30 yıl
30. Münevver	Öğretmen	Ön lisans	Eğt.Fak.Ön.Lis.	25-30 yıl

Araştırmaya katılan 13 öğretmen ön lisans, 14 öğretmen lisans mezunudur. Öğretmenlerden ikisi Bulgaristan'da bulunan üniversitelerden mezundur ve denklikleri belli değildir. Bir öğretmen ise halen ana sınıfı öğretmenliği programında öğrencidir.

Öğretmenlerden birinin mezuniyeti Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Öğretmenliği, diğer öğretmenlerin mezuniyeti ise Okul Öncesi Eğitimi ve Çocuk Gelişimi alanındadır. Bir öğretmen Ana Sınıfı Öğretmenliği alanında yüksek lisans eğitimi almaktadır.

Öğretmenlerin mesleki deneyimleri ise bir ile 27 yıl arasında değişmektedir. Öğretmenlerden 26'sı halen ana sınıfı öğretmenliğini, üçü ana okulu yöneticiliğini, bir öğretmen ise ana sınıfı vekil öğretmenliğini yürütmektedir.

Ayrıca 11 öğretmen sabahçı olarak (07.00-12.30), üç öğretmen öğleci (12.30-18.00), 16 öğretmen ise tam gün (09.00-15.00) çalışmaktadır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin tümü bayandır.

2.3. Veri Toplama İçin Hazırlık

Ana sınıfı öğretmenlerinin sınıflarında bulunan özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimlerine ve bu dönemde kaynaştırma eğitimi almalarına ilişkin görüş ve önerilerini belirlemek amacıyla, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun şekilde görüşme soruları hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Görüşmenin temel boyutlarını; görüşme formunun hazırlanması, test edilmesi, görüşmelerin organize edilmesi, hazırlıkların yapılması ve görüşmelerin gerçekleştirilmesi oluşturur ve bu boyutların her biri, dikkatle üzerinde durulması gereken, geçerli ve güvenilir veri toplamada oldukça önemli yeri olan aşamalardır (Ekiz, 2003).

Araştırmacı, seçmiş olduğu alanda araştırma amacına yönelik yapılmış olan çalışmalarını incelemiş ve olası soruları belirlemiştir. Daha sonra araştırmacı tarafından belirlenen sorular alandan iki uzman tarafından incelenmiş, gerekli düzeltmeler yapılarak görüşme soruları hazırlanmış ve bir ön görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Araştırmada sorularının hazırlanmasında yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanıldığı için soruların hazırlanışında buna dikkat edilmiştir.

2.3.1. Ön Görüşme

Araştırmada veri toplamak amacıyla belirlenen sorular ile bir ön görüşme yapılmıştır. Ön görüşme yapılan öğretmen araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Ön görüşme için öğretmenden randevu alınmış, öğretmen için uygun olan gün ve saatte görüşme gerçekleştirilmiştir. Ön görüşme için öğretmen açısından uygun olan gün ve saatte, öğretmenin evinde bir araya gelinmiştir. Ön görüşmeye başlamadan önce

araştırmacı araştırma amacını ve görüşmenin ne şekilde yürütüleceğini açıklamıştır. Zaman açısından ekonomik olması ve verilerin güvenilir bir şekilde elde edilip korunmasına katkı sağlaması amacıyla görüşmenin ses kayıt cihazı kullanılarak yapılması için izin alınmıştır ve sohbet niteliğinde gerçekleşmesine özen gösterilmiştir. Görüşme yaklaşık 15 dk. sürmüştür. Görüşme kaydı dinlenerek sorulara verilen yanıtların dökümü yapılmıştır.

Araştırma için hazırlanan soruların geçerliğini saptamak amacıyla, görüşme soruları alandan iki uzman tarafından incelenmiş ve son şekli verilmiştir. Uzmanlar yapılan ön görüşmenin dökümünü ve soruları inceleyerek araştırmanın amacına yeterli şekilde katkı sağlayıp sağlamayacağını, soruların anlaşılır olup olmadığını kontrol etmişlerdir. Aşağıda görüşme sorularının son şekli yer almaktadır.

2.3.2. Görüşme Soruları

1. Kendinizi tanıtır mısınız? (Mezuniyetiniz yer ve yıl, kaç yıldır ana sınıfı öğretmenliği yapıyorsunuz?)
2. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine yönelik herhangi bir eğitim aldınız mı? (Ders, hizmet-içi eğitim, kurs)
3. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimde kaynaştırmaya yerleştirilmesi konusundaki düşünceleriniz nelerdir? (Ek soru: Özel gereksinimli öğrencinin okul öncesi eğitime yerleştirilmeden önce resmi olarak tanı alıp almaması konusunda ne düşünüyorsunuz?)
5. Okul öncesi eğitime yerleştirilen kaynaştırma öğrencilerinin eğitimlerinin planlanması konusundaki düşünceleriniz nelerdir? (Siz bu konuda özel gereksinimli öğrenciniz için neler yapıyorsunuz?)
6. Okul öncesi eğitimde kaynaştırmaya devam eden özel gereksinimli öğrenci için işbirliği yapılması gereken kişi ya da kurumlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
7. Özel gereksinimli öğrencinin okul öncesi eğitime devam etmesi sizce kimlere ne tür katkılar sağlar?

8. Okul öncesi eğitim sınıflarında yer alan özel gereksinimli öğrencilerle yaşanan sorunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
9. Okul öncesi eğitimde kaynaştırma ile ilgili yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?

Araştırmacı görüşmeler sonrasında ses kaydında yer almayan ancak veri oluşturabilecek önemli noktaları kaydetmek amacıyla günlük tutmuştur (günlüğe ilişkin örnek Ek 6'da verilmiştir). Bu amaçla görüşme verilerini tamamlayan, açıklayan ya da farklı düşünceleri belirten ancak ses kaydında yer almayan önemli noktaları görüşme sonrasında günlüğe kaydetmiştir.

2.4. Araştırma Etiği

Bu bölümde araştırmada dikkate alınan etik kurallar ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Genel bir anlatımla etik kavramı, bilimsel ahlak anlamına gelmektedir (Ekiz, 2003). Araştırmacının yaptığı araştırmada ahlaki yönden suçlanması araştırmanın değerini düşürür. İnsanlarla ilgili olan araştırmalarda iki önemli ilke vardır.

1. Bilgilendirilmiş izin
2. Katılanları zarardan koruma (Uzuner, 1999)

2.4.1 Görüşme İlkeleri

Araştırmacı, görüşmelerin yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmadığını belirten resmi izin belgesini (Ek 1) görüşme amacıyla gidilen okulların müdürlerine vermiştir.

Katılımcılara karşı sorumluluk; katılımcılar araştırmaya katılmadan önce, araştırmanın amacı, nasıl yürütüleceği, sonucunun yayınlanabileceği ve sonuçların onları etkileyebileceği konularında bilgilendirilme haklarına sahiptirler. Buna, *bilgilendirilmiş izin* denir. Bilgilendirilmiş izinde en önemli unsur, araştırmaya gönüllülüktür.

Araştırmacı, katılımcı adaylarına gerekli açıklamaları yaptıktan sonra araştırma için gönüllü olup olmayacağı kararını onlara bırakmalıdır (Ekiz, 2003).

Araştırma amacıyla görüşmelerin yapılmasında katılımcıların gönüllülük esasını dikkate alınmıştır. Araştırmanın ne amaçla ve nasıl yürütüleceği ve araştırma sonuçlarının nasıl kullanılacağı, araştırmacı tarafından katılımcılara açıklanmıştır.

Araştırılan kişilerin özel mesleki yaşamları ve düşünceleri açığa çıkacağından, bu kişilerin isimlerinin doğrudan kullanılmaması gerekmektedir. Aksi takdirde katılımcılar riske atılmış olurlar. Bir araştırmada onların isimleri ya doğrudan kullanılmaz başka bir isim verilebilir, ya da sadece ilk isimleri verilir veya isimler hiçbir şekilde belirtilmez (Ekiz, 2003).

Belirlenen görüşme soruları aynı sırayla öğretmenlere sorulmuştur. Soruların anlaşılmasında yönlendirme yapılmayacak şekilde açıklamalara yer verilmiş, cevap yetersiz görüldüğünde ise "konuya ilişkin başka neler eklemek/söylemek istersiniz?" diye sorularak yeterli cevabı vermesi sağlanmıştır.

2.4.2 Görüşmeler İçin Sözleşme

Araştırmacı, hazırladığı sözleşmede araştırmanın amacını ve çalışmayı nasıl gerçekleştireceğini açık bir şekilde belirtmiştir.

Ayrıca, araştırmacı araştırmanın katılımcıların gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştireceğini, bu nedenle araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerin araştırmacı tarafından önceden hazırlanan sözleşmeyi okuyarak imzalamalarını istemiştir (Ek-2).

2.4.3. Görüşme Kılavuzu

Araştırmacı, görüşmeleri sağlıklı biçimde yürütebilmek amacıyla görüşmeler başlatılmadan önce görüşmeci tarafından hangi soruların hangi sırayla sorulacağı ve

soruların sorulması sırasında ne kadar detaya inilebileceği gibi ilkelerin belirtildiği yazılı bir görüşme kılavuzu hazırlamıştır.

Görüşme kılavuzu, görüşmecinin katılımcı ile karşılaştığı anda başlayan ve katılımcıdan ayrıldığında sona eren görevlerini değişen ayrıntılarda içeren bir belgedir (Karasar, 1995).

Araştırmacı ayrıca görüşme kılavuzunda kendini nasıl tanıttacağı, görüşme yapmaktaki amacının ne olduğu ve görüşülen kişiden neler beklendiği ile görüşmelerin nasıl olacağına ilişkin açıklamalara yer vermiştir (Ek-3).

2.5. Verilerin Toplanması Süreci

Yıldırım ve Şimşek (1999), nitel araştırmayı “gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılar ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütünsel bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma“ olarak tanımlamaktadırlar.

Nitel araştırmalarda veriler derinlemesine görüşme, gözlem, katılımcı gözlem, günlük incelemesi gibi yöntemlerle toplanabilmektedir (Wiersma, 1995). Nitel yöntemlerden en sık kullanılanı görüşmedir. Görüşme, insanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan, oldukça güçlü bir yöntemdir (Bogdan ve Biklen, 1992). Görüşme, katılımcılara belirlenen soruların sözel olarak yöneltmesi ve katılımcılarında yanıtlarını sözel olarak bildirmesi olarak tanımlanabilmektedir (Gay, 1996).

Ekiz (2003) görüşme tekniğini, insanların neyi ve neden düşündüklerini, duygu, tutum ve hislerinin neler olduğunu, davranışlarını yönlendiren faktörleri ortaya çıkarmayı sağlayan bir veri toplama aracı olarak tanımlamıştır. Tanımlardan anlaşılacağı gibi görüşme tekniği doğrudan gözlenebilecek verilerin sözel olarak ifade edilmesini sağlamanın yanında, özellikle doğrudan gözlenmesi mümkün olmayan ancak

katılımcılarda var olan duyguları, düşünceleri, algıları ve bunlara bağlı olarak yargıları ortaya koyabilmektedir.

Görüşme tekniği, araştırmacılar tarafından değişik amaçlara ulaşabilmek için değişik formlarda oldukça sıklıkla kullanılmaktadır. Bu yapıların en belirgin olanları yapılandırılmış görüşme, yarı-yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşmedir (Ekiz, 2003). Bu araştırmada veriler, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplandığından açıklamalarda söz konusu tekniğe yer verilmiştir.

Yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı görüşme sorularını önceden hazırlar; ancak görüşme sırasında araştırılan kişilere kısmi esneklik sağlayarak oluşturulan soruların yeniden düzenlenmesine, tartışılmasına izin verir. Bu tür bir görüşmede, araştırılan kişilerin de araştırma üzerine kontrolleri söz konusudur. Bu, esneklik sağlandığından dolayı nitel araştırma içerisinde görülebilir (Ekiz, 2003). Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde bir dizi soru yer alır. Ancak, yanıtların özelliklerine göre yeni sorular eklenebilir ya da soruların yerleri değiştirilebilir. Gerekteğinde, yanıtları zenginleştirmek amacıyla, örnek ve ipuçları ile yönlendirmeler yapılabilir (Kırcaali-İftar, 2000).

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde bir dizi soru hazırlanır, hazırlanan soruların tamamı her görüşülen kişiye yöneltilir. Eğer bir sorunun cevabı verilirken başka bir soru da cevaplandıysa soru tekrar sorulmaz ya da cevabın tam verilmediği düşünülüyorsa, soru sorulurken “konuya ilişkin başka neler eklemek/söylemek istersiniz?” diye sorulur. Bu tür görüşmede, görüşülen kişinin gereksinimleri doğrultusunda araştırmacı soruları sorarken sorulara ilişkin ek açıklamalar yapabilir (Berg, 1998).

2.5.1. Görüşmelerin Yapılması

Görüşmelerin yapılması ve verilerin toplanması, 12.03.2003 ile 23.05.2003 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan okulların, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı törenlerine ve kutlama haftası etkinliklerine katılımı görüşme sürecinin uzamasına sebep olmuştur. Araştırmacı, görüşmeler sırasında “Görüşme Formu”,

“Görüşme Kılavuzu” ve “dijital ses kayıt cihazı” kullanmıştır. Görüşmeler 10 dk. ile 25 dk. arasında gerçekleşmiştir.

Araştırmacı ses kaydı dışında araştırma açısından önem taşıyan gözlemlerini not ettiği bir günlük tutmuştur. Verilerin dökümü ve analizinde araştırmacının günlüğünde yer alan önemli noktalar göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmanın yapılacağı okullar araştırmacı tarafından ziyaret edilerek okul müdürü ve görüşmenin yapılacağı öğretmen ile tanışılmış söz konusu çalışmanın amacı ile çalışmanın nasıl yürütüleceğine ilişkin bilgi verilerek, gerekli açıklamalarda bulunulmuştur. Görüşülen okul müdürlerinin bir kısmı okullarında görüşme yapılabilmesi için gerekli resmi izinlerin olması durumunda bir sakınca bulunmadığını belirtmiştir. Bir kısmı da resmi izinleri sormaksızın çalışmaya gönüllü olarak katılabileceklerini belirtmişlerdir. Araştırmacı görüşmelerin yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmadığını belirten izin belgesini görüşme amacıyla gidilen okulların müdürlerine vermiştir.

Görüşülen öğretmenlerin ise hemen hepsi okul müdürünün de onayı doğrultusunda görüşmeye gönüllü olarak katılmışlardır. Valilik izninde adı geçen okullardan sadece birinde öğretmenler, okul müdürünün görüşmenin yapılmasını onaylamaması sebebiyle görüşmeye katılmamışlardır.

Ön görüşmede, görüşme yapılan öğretmene araştırmanın ana sınıfı öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasına yönelik görüş ve önerilerini belirlemek amacı ile yapıldığı ve görüşme kayıtları için ses kayıt cihazı kullanılacağı belirtilmiştir. Bu kayıtları araştırmacının dışında hiç kimsenin dinlemeyeceği görüşme kayıtlarının daha sonra araştırmacı tarafından yazıya dönüştürüleceği ve bu kayıtları alandan iki uzman dışında hiç kimsenin okumayacağı açıklanmıştır. Öğretmenlere, istekleri doğrultusunda isimlerinin yerine belirledikleri bir kod ismin kullanılabileceği söylenmiştir.

cevabı alınmış olsa bile diğer soru sorulmuştur. Araştırmacı görüşmeye katılan öğretmene “hocam ya da siz” diye hitap etmiştir. Görüşmede sorulacak sorular öğretmene görüşme öncesinde gösterilmemiştir.

2.6. Verilerin Dökümü ve Analizi

Bu araştırmada veriler sayısal olarak analiz edilmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler hem verilerin nicel olarak değerlendirilmesi hem de derinlemesine verilmiş olan yanıtların nitel olarak analiz edilmesini sağlamaktadır (Gay, 1996). Nitel verilerin sayısal analizi diğer bir deyişle nitel verinin nicelleştirilmesi; görüşme, gözlem veya dökümanların incelenmesi yoluyla elde edilmiş yazılı biçimdeki verinin, belirli süreçlerden geçirilerek sayılara veya rakamlara dökülmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Nitel verilerin sayılaştırılma amaçları Yıldırım ve Şimşek (1999), tarafından a) sayısallaştırmanın güvenilirliği artırması, b) yanlılığı azaltması, c) verinin belirli ölçüde sayılaşması analizi sonucunda ortaya çıkan tema veya kategoriler arasında karşılaştırma yapmaya olanak vermesi, d) yapılan küçük ölçekli bir araştırmanın veya bir durum çalışması sonuçlarının, daha sonra anket gibi araçlarla daha geniş bir örnekleme ulaşılarak tekrar sınanmasına olanak vermesi şeklinde belirtilmiştir.

Bu araştırmada toplanan veriler görüşme kılavuzuna uygun olarak yapılan ve her öğretmen ile bireysel olarak gerçekleştirilen görüşmeler tamamlandıktan sonra kayıtların dökümüne geçilmiştir. Kayıtların dökümü için görüşmelerde yapılan ses kayıtları hiç bir değişiklik yapılmadan ve görüşmelerin yapılış sırası ile bir görüşme numarası verilerek araştırmacı tarafından yazıya dönüştürülmüştür. Yazıya dönüştürülen görüşmelerde, her görüşme için birden başlayarak satır numarası verilmiştir (örnek görüşme dökümü, Ek 5).

Araştırmacı, görüşmeler sonucunda elde ettiği verileri alandan iki uzmana sunmuştur. Veriler, analizler ve yorumların başka araştırmacıya sunulması, araştırmacının araştırma analizlerini ve sonuçlarını incelemek ve yorumlamaların gerçeği yansıtıp yansıtmadığı,

yansıtıyor ise hangi derecede yansıttığını anlamak amacıyla kendi meslektaşı olan başka bir araştırmacıya sunması ve onun düşüncelerini almasını içerir (Ekiz, 2003).

Alandan iki uzman ve araştırmacı tarafından görüşme kayıtlarından yedi tanesi yansız atama yoluyla seçilmiştir. Seçilen görüşme kayıtları uzmanlar ve araştırmacı tarafından ayrı ayrı okunarak ayrı ayrı görüşme kodlama anahtarı oluşturulmuştur.

Daha sonra araştırmacı ve uzmanlar tarafından ayrı oluşturulan görüşme kodlama anahtarlarında yer alan kategoriler karşılaştırılarak görüşme kodlama anahtarının uygunluğu değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine en uygun görüşme kodlama anahtarı oluşturulmuştur (Ek 6).

Görüşme kayıtlarında yer alan bilgiler doğrultusunda mevcut kategoriler dışında kalan verilerin ilgili soru başlığı altında “diğer” kategorisine işaretlenmesi kararlaştırılmıştır. Görüşme kodlama anahtarı araştırmacı tarafından üzerinde tüm görüşmelere ait işaretlemelerin yapılabileceği şekilde bir çizelge halinde hazırlanmıştır.

Bu araştırmada, verilerin sayısal olarak analiz edilmesi amacıyla bir görüşme kodlama anahtarı hazırlanmış ve belli kategoriler belirlenmiştir. Daha sonra da öğretmenlerin o kategoriye ilişkin bilgi verip vermediği görüşme kodlama anahtarına frekans olarak kodlanmıştır.

Görüşme kodlama anahtarı her bir değerlendirici için çoğaltılmış ve değerlendiriciler her görüşme için belirledikleri frekansları görüşme kodlama anahtarına işaretlemişlerdir. Ayrıca karşılaştırmada kolaylık sağlaması açısından frekans işaretinin yanına görüşme numarasını ve satır numarasını yazmışlardır.

Değerlendiriciler yazıya dönüştürülen görüşme kayıtlarını kodlama anahtarına işaretledikten sonra her öğretmen için ayrı ayrı karşılaştırmışlardır. Değerlendiriciler karşılaştırma amacıyla uygun oldukları gün ve saatlerde bir araya gelmişlerdir. Toplam otuz görüşme için değerlendiriciler onar görüşmelik üç oturum yapmışlardır. Aynı zamanda araştırmanın güvenilirlik hesaplamasını gerçekleştirmişlerdir (Tablo 2).

Karşılaştırmada araştırmacının ve uzmanın soru maddesi ve kategorileri üzerinde işaretlediği frekanslar görüşme numaraları ile satır numaraları kontrol edilerek karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalar, satır numaraları farklı olduğunda, buldukları paragraf göz önüne alınmış ve müsamahalı olarak ya doğru kabul edilmiş ya da o satırlar tekrar okunarak uzlaşmaya varılmıştır. Gerektiğinde değerlendirmeye ışık tutması amacı ile araştırmacının günlüğünden yararlanılmıştır. “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” şeklinde işaretlenmiştir. Değerlendiriciler ilgili sorunun aynı kategorisini işaretlemişlerse, bu *uzmanlar arası görüş birliği* olarak kabul edilmiştir. Ancak, soruya farklı işaretlemeler yapılmışsa; araştırmacının yaptığı analiz referans olarak alınmış, değerlendiriciler arasında uzlaşmaya varılmış ve *uzmanlar arası görüş ayrılığı* olarak kabul edilmiştir. Yine değerlendirmecilerden biri tarafından frekans işaretlemesi yapılmış, diğeri hiç bir işaretleme yapmamışsa değerlendiriciler arasında uzlaşmaya varılmış, frekans olarak işaretlenmiş ancak *uzmanlar arası görüş ayrılığı* kabul edilmiştir. Araştırmanın güvenilirlik hesaplamasında; *Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100* formülü kullanılmıştır. Güvenirlik bulguları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlik Yüzdeleri

Sorular	Güvenirlik Yüzdeleri
Soru 1	%100
Soru 2	%100
Soru 3	%100
Soru 7	%100
Soru 6	%98
Soru 5	%93
Soru 4	%82
Soru 9	%78
Soru 8	%77
Ortalama	%92

Tablo 2’de soruların güvenilirlik yüzdeleri, güvenilirliği en yüksek olandan en düşüğe doğru sıralanmış olarak verilmektedir. Değerlendiriciler arası güvenirlüğün %77 ile %100 arasında değiştiği ve güvenilirlik ortalamasının %92 olduğu belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilerden oluşan araştırma bulguları yer almaktadır.

Görüşme Formu'ndan elde edilen bilgiler doğrultusunda formda yer alan her soru ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırmanın bulgularını oluşturan sorular şu şekildedir:

1. Kendinizi tanıtır mısınız? (Mezuniyetiniz yer ve yıl, kaç yıldır ana sınıfı öğretmenliği yapıyorsunuz?)
2. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine yönelik herhangi bir eğitim aldınız mı? (Ders, hizmet-içi eğitim, kurs)
3. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimde kaynaştırmaya yerleştirilmesi konusundaki düşünceleriniz nelerdir? (Ek Soru: Özel gereksinimli öğrencinin okul öncesi eğitime yerleştirilmeden önce resmi olarak tanı alıp almaması konusunda ne düşünüyorsunuz?)
5. Okul öncesi eğitime yerleştirilen kaynaştırma öğrencilerinin eğitimlerinin planlanması konusundaki düşünceleriniz nelerdir? (Siz bu konuda özel gereksinimli öğrenciniz için neler yapıyorsunuz?)
6. Okul öncesi eğitime devam eden özel gereksinimli öğrenci için işbirliği yapılması gereken kişi ya da kurumlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
7. Özel gereksinimli öğrencinin okul öncesi eğitime devam etmesi sizce kimlere ne tür katkılar sağlar?
8. Okul öncesi eğitim sınıflarında yer alan özel gereksinimli öğrencilerle yaşanan sorunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
9. Okul öncesi eğitimde kaynaştırma ile ilgili yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?

Araştırma bulguları her kategori için en yüksek frekanstan en düşük frekansa doğru sıralanmış ve tablo halinde gösterilmiştir.

Araştırmanın ilk sorusu “Kendinizi tanıtır mısınız? Kaç yıldır ana sınıfı öğretmenliği yapıyorsunuz? Mezuniyetiniz?” gibi alt soruları içermektedir. İlk soru öğretmenlerin demografik bilgilerine, katılımcının ve görüşmecinin rahatlamasına yöneliktir. Bu soruya ait bulgular yöntem bölümünde katılımcılar başlığı altında yer almaktadır ve ayrı bir tablo halinde araştırmada sunulmuştur (Tablo 1; bkz s. 28).

3.1. Öğretmenlerin Çalıştığı Özel Gereksinimli Öğrencilerin, Özür Gruplarına Göre Dağılımı

Araştırma için öğretmenlere sorulan sorularda yer almamasına rağmen öğretmenler ilk soruya yanıt verirken çalıştıkları özür gruplarına ilişkin bilgiler de vermişlerdir. Bu bilgiler Tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Çalıştıkları Özür Gruplarına Göre Dağılımı

Özür grupları	f
Zeka geriliği	24
İşitme yetersizliği	12
Hiperaktif (öğrenme güçlüğü+davranış sorunu)	10
Fiziksel engel	3
Konuşma ve dil sorunu	2
Duygu ve davranış sorunu	2
Üstün zekalı	1
Toplam	54

Araştırmaya katılan öğretmenlerden 24’ü zeka geriliği bulunan özel gereksinimli öğrenci ile çalıştığını, 12 öğretmen işitme yetersizliği gösteren, 10 öğretmen hiperaktif, üç öğretmen fiziksel engelli, iki öğretmen konuşma ve dil sorunu bulunan, iki öğretmen duygu ve davranış sorunu olan ve bir öğretmen de üstün zekalı öğrencilerle çalıştığını belirtmişlerdir.

Öğretmenler, meslek yaşantıları süresince birden fazla ve farklı özür gruplarından öğrencilerle çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Aynı zamanda birden fazla özürü bulunan öğrencilerle de karşılaştıkları ancak bu öğrencilerin kaynaştırma ortamlarında yeterli eğitimi alamadıkları için eğitim süresi tamamlanmadan okuldan ayrılmak zorunda kaldıkları belirtilmiştir.

3.2. Öğretmenlerin Özel Gereksinimlilere Yönelik Eğitim Alma Durumu

Görüşmenin ikinci sorusunu “Özel gereksinimlilere yönelik herhangi bir eğitim aldınız mı?” sorusu oluşturmuştur. Öğretmenlerin soruya verdiği cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4 . Öğretmenlerin Özel Gereksinimlilere Yönelik Eğitim Alma Durumu

Özel Gereksinimlilere Yönelik Eğitim Alma Durumu	f
1. Evet	19
1.1. Bitirdikleri ya da devam ettikleri programda ders	15
1.2. Hizmet içi eğitim	7
1.2.1. Özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim	5
1.2.2. Özel eğitimi de kapsayan hizmet içi eğitim	2
2. Hayır	11
3. Diğer	7
Toplam	66

Tablo 4’e bakıldığında görülmektedir ki 30 öğretmenden 19’u özel gereksinimlilere yönelik eğitim aldığını, 11’i ise eğitim almadığını belirtmişlerdir. Özel gereksinimlilere yönelik eğitimi 15 öğretmen aldıkları eğitimin bitirdikleri ya da devam ettikleri programda ders, beş öğretmen özel eğitime yönelik hizmet içi ders, iki öğretmen ise özel eğitimi de kapsayan hizmet içi eğitim şeklinde aldıklarını belirtmişlerdir. Söz konusu öğretmenlerden üçü hem bitirdikleri ya da devam ettikleri programda ders hem de özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim aldıklarını belirtmişlerdir.

Diğer kategorisine yerleştirilen cevaplarda ise kaynaştırma öğrencileri ile uzun süre deneyim, bir yıl özel sınıfta tecrübesi, özel özel eğitim kurumunda çalışmış olma ve bu konuda kitaplar okuma yer almaktadır.

3.3. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitimi Almasına İlişkin Görüşleri

Görüşmede öğretmenlere yöneltilen üçüncü soru “Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitim alması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusudur. Bu sorudan elde edilen bilgilere göre görüşmeye katılan öğretmenlerin tümü özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitim almasını gerekli görmektedir. Bu soruya ilişkin frekans dağılımı Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitim Alması Konusundaki Görüşler

Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitim Alması	f
Okul öncesi eğitim almalı	30
Okul öncesi eğitim almamalı	0
Toplam	30

3.4. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilmesine İlişkin Görüşleri

Görüşmede yer alan sorulardan birisi de “Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitime yerleştirilmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusudur. Bu soruya ilişkin frekans dağılımı Tablo 6’da gösterilmiştir.

Öğretmenlerden, 15’i “Resmi tanı ile kaynaştırmaya yerleştirilmeli.”, yedisi “Ayrı bir sınıfta eğitim almalı.”, dördü “Kaynaştırmaya yerleştirilmeli, başka hizmetlerle desteklenmeli.”, üçü “Başlangıçta resmi tanıya gerek yok önce denenmeli.” demektedir, iki öğretmen ise “Önemli olan öğrenci resmi tanı şart değil.” görüşünü savunmakta, halen

öğrenimi devam etmekte olan ve vekil öğretmenlik yapan bir öğretmen ise “kararsız” olduğunu belirtmektedir.

Tablo 6. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilmesine İlişkin Görüşler

Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilme Durumu	f
Resmi tanı ile kaynaştırmaya yerleştirilmeli	15
Ayrı bir sınıfta eğitim almalı	7
Kaynaştırmaya yerleştirilmeli başka hizmetlerle desteklenmeli	4
Başlangıçta resmi tanıya gerek yok önce denenmeli	3
Resmi tanı şart değil önemli olan öğrenci	2
Kararsızım	1
Toplam	32

Araştırmaya katılan bir öğretmen, “Resmi tanı gerekli, aynı zamanda kaynaştırma ile birlikte destek hizmetler sağlanmalı” demektedir. Bir başka öğretmen ise özel gereksinimli öğrencinin resmi tanı ile kaynaştırmaya yerleştirilmesinin uygun olduğunu söylemekle birlikte “Aslında ayrı bir sınıfta eğitim olsa daha iyi olur.” diyerek çelişkili düşünceler belirtmektedir.

3.5. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırmada Yer Almasına İlişkin Görüşleri

Araştırmanın dördüncü sorusuna ek olarak öğretmenlere yöneltilen özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırmada yer almasına ilişkin cevaplar ve frekanslar Tablo 7’de yer almaktadır.

Görüşmeye katılan 13 öğretmen normal akranları ile özel gereksinimli çocukların kaynaşması için kaynaştırmanın gerekli olduğunu savunmakta, altı öğretmen “Toplumun özel gereksinimlileri kabulünü sağlamak için.”, dört öğretmen “İlköğretime uyum ve başarının ön koşulu olduğu için kaynaştırma olmalı.” demektedir. Öğretmenlerden üçü “Yaşama uyumun sağlanması için ”, ikisi “Normal öğrencileri gözleyerek eğitim almaları daha yarar sağlar.” görüşünü belirtmekte, iki öğretmen

“Okul öncesi eğitimde kaynaştırma deneyimlerime göre çok faydalı.” demekte ve bir öğretmen de “Özel gereksinimlilerin soyutlanmaması gerektiğine inanıyorum.” diyerek kaynaştırmanın gereğini vurgulamaktadır. İki öğretmen ise bu görüşlerin aksine “Özel gereksinimlilerin bir arada olması sınıf içinde olumsuz etki yaratıyor” demektedir.

Tablo 7. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırmada Yer Almasına İlişkin Görüşler

Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırmada Olmasının Önemine İlişkin Görüşler	f
Normal akranları ile özel gereksinimli öğrencilerin kaynaşması için	13
Toplumun özel gereksinimlileri kabulünü sağlamak için	6
İlköğretime uyum ve başarının ön koşulu olduğu için	4
Yaşama uyumun sağlanması için	3
Normal öğrencileri gözleyerek eğitim almaları daha yarar sağladığı için	2
Okul öncesi eğitimde kaynaştırma deneyimlerime göre çok faydalı	2
Özel gereksinimlilerin bir arada olması ö.g.ö.leri olumsuz etkilediği için	2
Özel gereksinimlilerin soyutlanmaması gerektiğine inandığı için	1
Toplam	33

3.6. Öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilen Kaynaştırma Öğrencilerinin Eğitimlerinin Planlanması Konusundaki Görüşleri

Görüşmeye katılan öğretmenlere dördüncü soru olarak, “Okul öncesi eğitime yerleştirilen kaynaştırma öğrencilerinin eğitimlerinin planlanması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin soruya verdiği cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Öğretmenlerden sekizi “Normal gelişim gösteren öğrenciler için hazırlanan planda değişikliğe gerek olmadığını.” belirtirken, sekiz öğretmen “Normal gelişim gösteren öğrenciler için hazırlanan planın uyarlanması gerekiyor.” görüşünden söz etmektedir. Altı öğretmen ise “Özel eğitim öğretmeni/öğretmenleri ile işbirliği içinde yapılan planın uygulanması gerekiyor.” görüşünü belirtmektedir. Beş öğretmen “Öğrenciye uygun ayrı bir plan olmalı.” demektedir. Sözü edilen beş öğretmenden biri öğrenciye uygun ayrı

planı bireyselleştirilmiş plan diye belirtirken, diğer dört öğretmen ayrı plan şeklinde belirtmektedir.

Tablo 8. Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilen Kaynaştırma Öğrencilerinin Eğitimlerinin Planlanması Konusundaki Görüşler

Okul Öncesi Eğitime Yerleştirilen Kaynaştırma Öğrencilerinin Eğitimlerinin Planlanması Konusundaki Görüşler	f
Normal gelişim gösteren öğrenciler için hazırlanan plan uygulanmalı (değişikliğe gerek yok)	8
Normal gelişim gösteren öğrenciler için hazırlanan plan uyarlanmalı.	8
Özel eğitim öğretmeni/öğretmenleri ile işbirliği içinde yapılan plan uygulanmalı	6
Bireyselleştirilmiş eğitim/öğretim planı hazırlanmalı	5
Diğer	7
Toplam	34

Buraya kadar elde edilen veriler daha çok öğretmenlerin olması gerektiğine inandıkları ile ilgili verilerdir.

Diğer kategorisinde ise öğretmenler kendi yaptıklarını belirtmektedirler. Kendileriyle görüşme yapılan öğretmenlerden yedisi “diğer” kategorisi altında yer alan düşüncelerini şöyle belirtmektedirler. Öğretmenlerden biri ailesinde yer alan özel gereksinimli çocuk ile ilgili tecrübelerini kullandığını belirtmekte, bir öğretmen de “Özel gereksinimli öğrencinin normallerden farklı olduğunu göz önünde bulunduruyorum ve veli ile işbirliği yaparak mutlaka birebir bir eğitim planı hazırlıyorum.” demektedir. Öğretmenlerden biri şu anda plan gerektirecek öğrencisinin bulunmadığını ancak bulunması durumunda ayrı plan hazırlayacağını belirtirken diğer bir öğretmen “Kağıt üzerinde günlük planda yeri yok ama aklımda özel gereksinimli öğrencinin eğitimi ile ilgili planlama bulunmakta.” demektedir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerden biri “Öğretimden çok eğitim verilebilir (arkadaşlarıyla geçinme, agresif hareketleri azaltma vb.) bunun için plana gerek yok.” görüşünü belirtirken, iki öğretmen aile-RAM-öğretmen işbirliği ile plan hazırlama gayreti içinde olduğunu belirtmiştir.

3.7. Öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenci İçin İşbirliği Yapılması Gereken Kişi ya da Kurumlar Hakkındaki Görüşleri

Görüşmeye katılan öğretmenlere altıncı soru olarak okul öncesi eğitime devam eden özel gereksinimli öğrenci için işbirliği yapılması gereken kişi ya da kurumlar hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Öğretmenlerin işbirliği yapılması gereken kişi ya da kurumlar konusundaki görüşlerini içeren cevaplar ve frekanslar Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenci İçin İşbirliği Yapılması Gereken Kişi ya da Kurumlar Hakkındaki Görüşler

Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrenci İçin İşbirliği Yapılması Gereken Kişi ya da Kurumlar Hakkındaki Görüşler	f
RAM ile işbirliği	21
Özel gereksinimli öğrencinin ailesi ile işbirliği	16
Öğrencinin özel gereksinimi nedeni ile eğitim aldığı kişi ve kuruluşlarla işbirliği	9
Okuldaki rehber öğretmen/özel eğitim öğretmeni ile işbirliği	7
Özel gereksinimli öğrencilerin aileleri ile öğretmen ve okul işbirliği	5
Diğer	7
Toplam	65

Öğretmenlere yöneltilen beşinci soruda okul öncesi eğitime devam eden özel gereksinimli öğrenci için işbirliği yapılması gereken kişi ya da kurumlar hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Soruyu 21 öğretmen “RAM ile işbirliği”, 16 öğretmen “özel gereksinimli öğrenci ailesi ile işbirliği”, dokuz öğretmen “öğrencinin özel gereksinimi nedeni ile eğitim aldığı kişi ve kuruluşlarla işbirliği”, yedi öğretmen “okuldaki rehber öğretmen/özel eğitim öğretmeni ile işbirliği” beş öğretmen ise “özel gereksinimli öğrencilerin aileleri ile öğretmen ve okul işbirliği yapılmalı” diyerek yanıtlamıştır. Öğretmenlerin çoğu birden fazla kategoride yer alan işbirliğinden söz etmiştir.

“Diğer” kategorisinde ise öğretmenlerden biri öğrencinin doktoru ile işbirliği yaptığını, ikisi okul öncesi yayınlardan konu ile ilgili araştırma yaptığını, iki öğretmen psikolojik danışman ve doktor olan velilerden yardım aldıklarını, iki öğretmen de RAM ya da

Anadolu Üniversitesi ile işbirliği yapabileceklerini ama bu işbirliğinin nasıl gerçekleşeceği konusunda bilgileri olmadığını belirtmişlerdir.

3.8. Öğretmenlerin Özel Gereksinimli Öğrencinin Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmaya Devam Etmesinin Kimlere Ne Tür Katkılar Sağlayacağına İlişkin Görüşleri

Görüşmeye katılan öğretmenler “Özel gereksinimli öğrencinin okul öncesi eğitimde kaynaştırmaya devam etmesi sizce kimlere ne tür katkılar sağlar?” sorusuna birden fazla kategoride düşüncelerini belirterek cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin ifadelerinden elde edilen veriler Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10. Özel Gereksinimli Öğrencinin Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmaya Devam Etmesinin Sağladığı Katkılara İlişkin Görüşler

Özel Gereksinimli Öğrencinin Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmaya Devam Etmesinin Sağladığı Katkılara İlişkin Görüşler	f
Özel gereksinimli öğrenciye katkı	26
Özel gereksinimli öğrencinin ailesine	20
Topluma	15
Öğretmene	7
Sınıftaki normal gelişim gösteren öğrencilere	6
Diğer	6
Toplam	80

Tablo 10’da öğretmenlerden 26’sı “özel gereksinimli öğrencinin ana sınıfına devam etmesinin özel gereksinimli öğrenciye katkı sağlayacağını”, 20’si “özel gereksinimli öğrencinin ailesine”, 15’i “topluma”, yedisi “öğretmene”, altısı “sınıftaki diğer normal gelişim gösteren öğrencilere katkı sağlayacağını” belirtmişlerdir.

Diğer kategorisinde yer alan cevaplardan dördü “herkese katkı”, biri “evine en yakın okula gitme imkanının sağlanmasıyla maddi açıdan yetersiz özel gereksinimli öğrenciler açısından katkı sağladığını” belirtirken yalnız bir öğretmen “Hiç bir katkı sağladığına inanmıyorum.” cevabını vermiştir.

3.9. Öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitim Sınıfında Yer Alan Özel Gereksinimli Öğrencilerle Yaşanan Sorunlar Hakkındaki Düşünceleri

Araştırmanın yedinci sorusunu “Okul öncesi eğitim sınıfında yer alan özel gereksinimli öğrencilerle yaşanan sorunlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusu oluşturmuştur ve öğretmenlerin sorun olarak nitelendirdiği herşeye ilişkin cevaplar bir kategori haline getirilmiştir. Yine öğretmenler birden fazla kategoride düşüncelerini belirterek cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin ifadelerinden elde edilen veriler Tablo 11’de yer almaktadır.

Öğretmenlerden 15’i “sınıf ve davranış kontrolünde güçlük yaşadıklarını”, 14’ü ise “öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciler konusundaki bilgisizliği ve deneyimsizliğini” sorun olarak belirtmektedirler. Öğretmenlerden sekizi “normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli öğrenciyi kabullenememelerinin sorun yarattığını” belirtmektedirler. Yedi öğretmen “ailenin psikolojisinin (özel gereksinimli çocuğa sahip olduğunu kabullenememe) problem yarattığını”, yedi öğretmen de “sınıf mevcutlarının kalabalık olmasının sorunlara yol açtığı” konusunda görüşlerini belirtmektedirler.

Beş öğretmen “normal gelişim gösteren öğrenci ailelerinin özel gereksinim gösteren öğrenciyi sınıfta istememelerini”, dört öğretmen “özel gereksinimli öğrencilerin zorlanma nedeniyle öğretim etkinliklerine katılmada isteksiz davrandıklarını”, dört öğretmen “özel gereksinimli öğrenciyi kabullenemediklerini”, dört öğretmen de “özel gereksinimli öğrencinin varlığından psikolojik olarak etkilendiklerini” belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden üçü “başlangıçta özel gereksinimli öğrencinin ortama alışmama (uyum) sorunu olduğunu ancak en geç bir kaç ay içinde bu sorunun ortadan kalktığını” belirtmektedirler. Görüşmeye katılan öğretmenlerden üçü “RAM’ın özel eğitim konusunda yetersiz kaldığını” belirtmektedirler. Üç öğretmen “özel gereksinimli çocuk ile diğer çocukların iletişim kurmadığını”, ayrıca iki öğretmen “özürlülere ilişkin plan program ve kaynakların olmamasının sorun yarattığını”, iki öğretmen de “birden fazla kaynaştırma öğrencisinin aynı sınıfta yer almasının sorun yarattığını” belirtmişlerdir. Öğretmenlerden ikisi “normal gelişim gösteren öğrencilerde özel gereksinimli

öğrencide olan problem davranışların gözlemlendiğini” belirtirken, iki öğretmen “bu öğrenciler için bakıcı-yardımcı (wc., yemek, vb.) bulunmamasının sorun olduğunu” belirtmektedirler.

Tablo 11. Okul Öncesi Eğitim Sınıfında Yer Alan Özel Gereksinimli Öğrencilerle Yaşanan Sorunlar Hakkındaki Düşünceler

Okul Öncesi Eğitim Sınıfında Yer Alan Özel Gereksinimli Öğrencilerle Yaşanan Sorunlar Hakkındaki Düşünceler	f
1. Sınıf ve davranış kontrolünde güçlük	15
2. Öğretmenin özel gereksinimli öğrenciler konusundaki bilgisizliği, deneyimsizliği	14
3. Normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli öğrenciyi kabullenememeleri	8
4. Ailenin psikolojisi (kabullenememe)	7
5. Sınıf mevcutlarının kalabalık olması	7
6. Normal gelişim gösteren öğrenci ailelerinin ö.g.ö.yi sınıfta istememeleri	5
7. Öğretim etkinliklerine zorlanmadan dolayı katılmada isteksizlik	4
8. Öğretmenin özürlü öğrenciyi kabul etmemesi	4
9. Öğretmenin özel gereksinimli öğrencinin varlığından psikolojik olarak etkilenmesi	4
10. Başlangıçta ortama alışamama (uyum) sorunu	3
11. RAM özel eğitim konusunda yetersiz kalması	3
12. Özel gereksinimli öğrenci ile diğer öğrencilerin iletişim kuramaması	3
13. Özürülere ilişkin plan program ve kaynakların olmaması	2
14. Birden fazla kaynaştırma öğrencisinin aynı sınıfta yer alması	2
15. Normal gelişen öğrencilerde özel gereksinimli öğrencide olan problem davranışın gözlenmesi	2
16. Bu öğrenciler için bakıcı-yardımcı bulunmalı (wc.,yemek vb.)	2
17. Ayrı eğitim planı uygulamada yaşanan zorluklar	1
18. Kaynaştırma öğrencileri ile sosyal gelişme sağlanamaması	1
19. Normal gelişim gösteren öğrenciler fiziksel belirtisi olmayan özürü kabullenememesi	1
20. Öğretmenin ö.g.ç. ailelerine rehberlik yapabilecek yeterlilikte olmaması	1
21. Eğitim sistemimizde bireyselleştirilmiş plan olmamasından öğretmenin bireysel çabasının gerekmesi	1
22. İleri derecede özel gereksinimlilerin normallerle kaynaşamaması	1
23. Stajyer öğrencilerin sınıf düzenini bozması	1
24. Üniversite ile iletişim kurulamaması	1
25. Özel gereksinimli öğrencilere ilişkin çalışmaların sürekliliğinin olmaması	1
Toplam	94

Araştırmaya katılan öğretmenlerden biri “ayrı eğitim planı uygulamada zorluklar yaşadığını”, bir öğretmen “kaynaştırma öğrencileri ile sosyal gelişme sağlanmadığını”, bir öğretmen ise “özel gereksinimli öğrenciye ilişkin çalışmaların sürekliliğinin olmadığını” ifade etmektedirler. Bir öğretmen “normal gelişim gösteren öğrencilerin fiziksel belirtisi olmayan özrü kabullenmediklerini” ifade etmekte, öğretmenlerden bir diğeri ise “ana sınıfı öğretmenin özel gereksinimli öğrencilerin ailelerine rehberlik yapabilecek yeterlilikte olmadığını” belirtmektedir. Bir öğretmen de “eğitim sistemimizde bireyselleştirilmiş plan olmamasının sorun olduğunu, bu sebeple öğretmenin bireysel çabası gerektiğini”, bir öğretmen “ileri derecede özel gereksinimlilerin normallerle kaynaşamadığını”, bir öğretmen “stajyer öğrencilerin sınıf düzenini bozduğunu”, bir öğretmen ise “üniversite ile iletişim kurulamadığını” belirtmektedir.

3.10. Öğretmenlerin Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmada Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Düşünceleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Okul öncesi eğitimde kaynaştırmada yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?” sorusuna verdiği cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 12’de görülmektedir.

Öğretmenlerden 17’si “öğretmenlere seminer, konferans, toplantı aracılığı ile bilgi verilmesini” çözüm önerisi olarak belirtmektedir. Sekiz öğretmen “sınıf mevcudunun sınırlı tutulmasının sorunların çözümünde yararlı olacağını” belirtirken, sekiz öğretmen de “her ana sınıfına mutlaka kaynaştırma öğrencisi yerleştirilmesini” önermektedir. Öğretmenlerden yedisi “durumu normallere yakın hafif düzeyde özel gereksinimliler kaynaştırmaya yerleştirilmeli” görüşünü ifade ederken, beş öğretmen “uzmanlarla bilgi alışverişi yapılmasını”, beş öğretmen “öğretmenin bireysel çabasının gerektiğini” belirtmektedir. Beş öğretmen “kaynaştırma ve özel gereksinimli olanları kabul etmenin, bu öğrencilerin eğitimi için istekli olmanın sorunların çözümü için yeterli olacağı ve engelli olmanın bir suç olmadığı görüşünün herkes tarafından kabul edilmesi gerektiğini”, beş öğretmen ise “öğretmen-aile işbirliğinin sağlandığı ana sınıflarına yönelik bir kuruluş ya da uzmana gerek duyulduğunu” belirtmektedirler.

Tablo 12. Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmada Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler

Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmada Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	f
1. Öğretmenlere seminer, konferans, toplantı aracılığı ile bilgi verilmeli	17
2. Sınıf mevcudunun sınırlı tutulmalı	8
3. Her ana sınıfına mutlaka kaynaştırma öğrencisi yerleştirilmeli	8
4. Normallere yakın hafif düzeyde özel gereksinimliler kaynaştırmaya yerleştirilmeli	7
5. Uzmanlarla bilgi alışverişi olmalı	5
6. Öğretmenin bireysel çabası gerekli	5
7. Öğretmen istekli olmalı	5
8. Öğretmen-aile işbirliğinin sağlandığı ana sınıflarına yönelik bir kuruluş ya da uzman olmalı	5
9. MEB özel gereksinimlilere yönelik kaynak niteliğinde plan program hazırlamalı	4
10. RAM hem özel gereksinimli çocuk ailesi hem de öğretmeni ile koordineli çalışmalı	4
11. Üniversite eğitimi sırasında öğretmenlere özel gereksinimlilerin eğitimi ve kaynaştırma dersleri daha fazla verilmeli hatta bu dersler uygulamalı olmalı	4
12. Hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimli çocuğun ailesi ile işbirliği yapılmalı	3
13. Çocuğun özel gereksinimi nedeni ile eğitim aldığı kişi ya da kuruluşlarla işbirliği yapılmalı	3
14. Öğrenci özel gereksinimlilerin bulunduğu bir kuruma gitse daha yararlı olur	3
15. Rehberlik merkezindeki öğretmenlerin ya da kurumların sayısı artırılmalı	2
16. Normal ve özel gereksinimli öğrencilerin tamamı için ana sınıfı zorunlu olmalı	2
17. Kaynaştırma, kontrolü kolay, tehlikeye açık olmayan fiziki ortamda yapılmalı	2
18. Özellikle ana okullarında özel eğitim öğretmeni bulunmalı	2
19. Dayanışma grupları kurulmalı ve işbirliği yapılmalı	2
20. Kaynaştırma sınıflarında en az iki öğretmen bulunmalı	2
21. Öğretmenler normal gelişim gösteren öğrencileri özel gereksinimli arkadaşlarına hazırlamalı	2
22. Öğretmene okul idaresi tarafından psikolojik destek sağlanmalı	2
23. Özel gereksinimli öğrenci ailesi bilgi-eğitim ve terapi almalı	2
24. Kaynaştırma ortamları diğer değişkenler yönünden eşdeğer olmalı (sosyo-ekonomik düzey, aile yapısı, çevre, mahalle)	1
25. Kaynaştırma ilk gün başlamalı öğrenci okul açıldıktan sonra sınıfa yerleştirilmemeli	1
26. Kaynaştırma öğrencilerinin uyumu için deneme süreci olmalı	1
27. Diğer	11
Toplam	113

Öğretmenlerden dördü “MEB’nin özel gereksinimlilere yönelik kaynak niteliğinde plan program hazırlamasını”, dört öğretmen “RAM’ın hem özel gereksinimli öğrenci ailesi hem de öğretmeni ile koordineli çalışması gerektiğini” belirtirken dört öğretmen de

“üniversite eğitimi sırasında öğretmenlere özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi ve kaynaştırma dersleri daha fazla verilmeli hatta bu dersler uygulamalı olmalı” çözüm önerisini getirmektedir.

Üç öğretmen “hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimli öğrencinin ailesi ile işbirliği yapılmalı”, üç öğretmen “öğrencinin özel gereksinimi nedeni ile eğitim aldığı kişi ya da kuruluşlarla işbirliği yapılmalı” demektedir, üç öğretmen de öğrencinin özel gereksinimlilerin bulunduğu bir kuruma gitmesinin daha yararlı olacağı görüşünü belirtmektedir.

Öğretmenlerden ikisi RAM'daki öğretmenlerin ya da kurumların sayısının arttırılmasını önermektedir. İki öğretmen “normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli öğrencilerin tamamı için okul öncesi eğitim zorunlu olmalı” demektedir, iki öğretmen ise kaynaştırmanın uygulanacağı sınıfın fiziki yapısının önemli olduğunu, kontrolü kolay ve tehlikeye açık olmaması gerektiğini belirtmektedir. İki öğretmen “özellikle ana okullarında özel eğitim öğretmeni bulunmalı” derken, iki öğretmen de “dayanışma grupları kurulmalı ve işbirliği yapılmalı” demektedir. Yine iki öğretmen “Kaynaştırma sınıflarında en az iki öğretmen bulunmalı.” önerisini belirtirken, iki öğretmen, normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli arkadaşlarına hazırlanmasını önermektedir. Okul yönetiminin öğretmene psikolojik destek sağlaması gerektiği önerisi iki öğretmen tarafından ifade edilmektedir, iki öğretmen tarafından da özürlü çocuk ailesinin bilgi/egitim ve terapi alması önerisi belirtilmektedir.

Bir öğretmen “Kaynaştırma ortamları diğer değişkenler yönünden eşdeğer olmalı (sosyo,ekonomik düzey, aile yapısı, çevre,mahalle)” demektedir, bir öğretmen “Kaynaştırma okulun ilk günü başlamalı öğrenci okul açıldıktan sonra sınıfa yerleştirilmemeli.” önerisini belirtmekte, bir öğretmen de kaynaştırma öğrencilerinin uyumu için deneme süreci olması gerektiğini belirtmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden biri “diğer” kategorisinde “Özel gereksinimli eğitim almış olsun ya da olmasın akranları ile aynı eğitim ortamına yerleştirilmelidir.”

derken, bir öğretmen “Tüm gün yerine belli zamanlarda kaynaştırma yapılabilir.”, bir öğretmen de “Her ana okulunda ve ilköğretim okulunda bir özel eğitim sınıfı bulunmalı ve bu sınıflarda özel eğitim öğretmenleri görevlendirilmeli.” önerisini belirtmektedir. Görüşülen öğretmenlerden biri “1/10 den fazla özel gereksinimli aynı sınıfta olmamalı.” derken, bir öğretmen de diğer sınıflarda da özel gereksinimlilere kontenjan ayrılmasını önermekte, bir öğretmen ise “Öğretmenin kaynaştırmadaki öğrenciye itiraz hakkı olmamalı, olamaz.” demektedir.

Bir öğretmen özel eğitim bölümü öğrencilerinin öğretmenlere yardımcı olmasını, bir öğretmen ise üniversite-okul-RAM’ın işbirliği içinde çalışmasını önermektedir. “Okul açılmadan önce bir uzman ve RAM tarafından tüm veliler bilgilendirilmeli toplum bu konuda eğitilmeli.” önerisini iki öğretmen paylaşmaktadır. Ayrıca bir öğretmen “Ana okullarında özel eğitim öğretmenin yanında usta öğretici ve yardımcı bulunmalı.” görüşünü belirtmektedir.

4. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgulardan yola çıkılarak, özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimde kaynaştırmaya yerleştirilmesinin ana sınıfı öğretmenleri tarafından ne şekilde yorumlandığı ve sonuçların alan yazınla karşılaştırması yer almaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin gelişimi ve toplumsallaşması amacı ile yürütülen kaynaştırma uygulamaları, günümüzde eğitim sistemi içinde okul öncesi dönemde önem kazanmış ve uygulamaya konmuştur.

Bu araştırmada, okul öncesi eğitim sınıflarında özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin, bu öğrencilerin okul öncesi eğitimleri ve kaynaştırılmalarına ilişkin görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmenlerin meslek yaşamları süresince çalıştığı özel gereksinimli öğrencilerin, özür gruplarına göre dağılımına bakıldığında, genelde birden fazla ve farklı özür gruplarından öğrencilerle çalıştıkları görülmektedir. Özür grupları içinde en fazla çalışılan grupların sırasıyla; zeka geriliği, işitme yetersizliği ve hiperaktif çocuklar olduğu görülmektedir. Aynı zamanda birden fazla özrü bulunan öğrencilerin de sınıflarında yer aldıkları öğretmenler tarafından belirtilmiştir.

Öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitim almaları konusundaki görüşlerine ilişkin bulgulara bakıldığında, görüşmeye katılan öğretmenlerin tümünün özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitim almalarını gerekli gördükleri gözlenmektedir. Ayrıca öğretmenlerin büyük kısmı okul öncesi dönemde özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma yoluyla eğitilmelerinden yana olduklarını belirtmektedir. Kaynaştırmadan yana olan öğretmenler, kaynaştırma uygulamasıyla normal akranları ile özel gereksinimli öğrencilerin kaynaşmasının, toplumun özel gereksinimlileri kabulünün sağlanmasının, ilköğretime uyum ve başarının ön koşulunun yerine getirilmesinin ve özel gereksinimli öğrencinin yaşama uyumunun sağlanmasının

mümkün olacağını belirtmekte, ayrıca özel gereksinimlilerin normal öğrencileri gözleyerek eğitim almalarının daha fazla yarar sağladığını, özel gereksinimlilerin soyutlanmaması gerektiğine inandıklarını belirterek kaynaştırmanın gereğini vurgulamaktadırlar. Ek olarak öğretmenler, özel gereksinimli öğrencinin ana sınıfına devam etmesinin; özel gereksinimli öğrenciye, aileye, topluma, öğretmene ve sınıftaki diğer normal gelişim gösteren öğrencilere katkı sağlayacağını belirtmektedirler. Demirtel (1997) araştırmasında kaynaştırmaya devam eden hafif dereceli zihin engellilerde toplumsal uyumun olumlu yönde geliştiğini ortaya koymuştur. Ömeroğlu'nun (1992) araştırması da okul öncesi kaynaştırma eğitiminin özel gereksinimli çocukların toplumsal uyumunda önemli katkı sağladığını göstermektedir. Söz konusu araştırmalar, bu araştırmadaki katılımcıların görüşlerini doğrulamaktadır. Öğretmenler deneyimlerinden hareketle kaynaştırmanın yararlı olduğunu savunmaktadırlar. Özbaba, (2000) ve Sargın'da, (1999) öğretmenlere uygulanan "Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırmaya İlişkin Tutum Ölçeği"nden elde edilen bulgular sonucunda öğretmenlerin, okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine karşı olumsuz tutum göstermediklerini belirlemişlerdir.

Öğretmenlerin büyük kısmı kaynaştırma eğitiminden yana olduklarını ifade etmektedirler ancak bazı öğretmenler görüşme sırasında, bazı öğretmenler ise görüşmenin ardından kaynaştırma öğrencisini kendi sınıflarında istemediklerini de belirtmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin ifadelerinde çelişkiler olduğunu göstermektedir. Araştırmacı günlüğüne (13/14/16.05.2003, s.25-29) bazı görüşmelerden hemen sonra öğretmenlerin mevcut şartlarda çok fazla zorlandıklarını, kendilerini özel gereksinimli öğrenciler konusunda yetersiz ve desteksiz hissettikleri için kaynaştırma öğrencisinin kendi sınıflarında bulunmasından bir şekilde rahatsızlık duyduklarını ve isteksiz olduklarını not etmiştir. Özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitime yerleştirilmeleri konusunda görüşülen öğretmenlerin yaklaşık 1/4'ü ayrı bir sınıfta eğitim almalı düşüncesini savunmaktadır.

Öğretmenler kaynaştırma uygulaması sırasında yaşadıkları sorunların çözümünün bağlı oldukları üst kurumlarda olduğunu işin kendilerine düşen kısmını yapmaya çalıştıklarını belirtmişler, ancak kaynaştırmanın öğretilerde başlayıp bitecek bir uygulama

olamayacağını belirtmişlerdir. Kaynaştırma uygulamasının yapılabilmesi için kurumlar arası koordineli işbirliği, destek personel, yeterli fizik ortam, sınıf mevcutlarının kaynaştırmaya uygun hale getirilmesi gibi önemli gereksinimler olduğunu vurgulamışlardır. Uysal (1995)'in araştırma sonuçları da bu yönüyle öğretmenlerin görüşlerini desteklemektedir.

Öğretmenlerin çoğu özel gereksinimlilere yönelik eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Özel gereksinimlilere yönelik eğitim aldığı belirten öğretmenlerin büyük kısmı bu eğitimin bitirdikleri programda ders, özel eğitime yönelik ya da özel eğitimi de kapsayan hizmet içi eğitim şeklinde olduğunu belirtmişlerdir. Bazı öğretmenlerin de kaynaştırma öğrencileri ile uzun süre deneyimleri olduğu görülmüştür. Araştırmacı günlüğü (24.03.2003, s.5), öğretmenlerin aldıkları eğitimi yeterli görmediklerini, her yeni karşılaştıkları özür grubu ile başlangıçta sorunlar yaşadıklarını kendilerinin de neyi nasıl yapacaklarını zaman içinde öğrendiklerini ve bu süreç içinde pek çok bilgiye ihtiyaç hissettiklerini not etmiştir. Öğretmen yetiştiren programlarda, özel eğitim ve özel gereksinimli öğrencilerin eğitimleri ile ilgili yeterli düzeyde eğitim olanaklarının olmaması eğitimcilerin konu hakkında yetersiz olarak mezun olmalarına ve alanda çalışırken çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Yalnız öğretmen yetiştirme programları değil, hizmet içi eğitim programlarının gerekliliği de her zaman ele alınması gereken bir noktadır (Atay, 1995; Sargın, 1999). Güzel-Özmen (2003) bunu destekler şekilde, ülkemizde kaynaştırma ortamlarındaki öğrencilere destek hizmet sağlanamadığından öğretim düzenlemelerinin yapılmasından tamamıyla genel eğitim öğretmenlerinin sorumlu olduklarını belirtmektedir. Yapılan araştırmaların çoğunda kaynaştırma uygulaması içinde yer alan eğitimcilerin bilgilendirilme ihtiyacı duydukları belirtilmektedir (Atay, 1995; Batu, 1998; Uysal, 1995; Sargın, 1999).

Öğretmenler okul öncesi eğitime yerleştirilen kaynaştırma öğrencilerinin eğitimlerinin planlanması konusunda çoğunlukla normal gelişim gösteren öğrenciler için hazırlanan plan uyarlanmalı ya da özel eğitim öğretmeni/öğretmenleri ile işbirliği içinde yapılan plan uygulanmalı düşüncesini belirtmişlerdir. Ancak öğretmenlerin bu düşünceleri olması gerekenle ilgili olup kendi öğrencileri söz konusu olduğunda düşüncelerini yansıtan uygulamalara rastlanmamaktadır (araştırmacı günlüğü, 24-28.03.2003, s.7).

Öğretmenler fiziksel yardım, düşük beklenti ve yapabildiği etkinliklerde ödüllendirme gibi uygulamalar yaptıklarını, ancak bunlara da planlarda değil düşüncelerinde yer verdiklerini belirtmektedir. Batu'nun (1998) araştırmasında çoğu öğretmen hafif derecede zihin engellilerin kaynaştırma için daha uygun olduğunu belirtmektedirler. Atay (1995) ve Sargın (1999) tarafından yapılan araştırmalarda da, çok fazla öğretmen çabası gerektirmeyen özür gruplarının (şeker hastalığı, kekemelik, hafif dereceli işitme kaybı gibi) öğretmenler tarafından tercih edildiği belirtilmektedir. Bu araştırmada da öğretmenler ağır derecede özel gereksinimli öğrencilerin sınıf ortamında sorunlar yaşadığını ve bir süre sonra eğitim ortamından ayrılmak durumunda kaldığını, bu nedenle daha çok hafif derecede özel gereksinimlilerin kaynaştırma eğitimine alınmasını yararlı gördüklerini belirtmişlerdir. Araştırma bulgularında, öğretmenlerin çoğunun daha önce özel gereksinimlilere ilişkin eğitim aldıklarını belirttikleri halde yalnız bir öğretmenin bireyselleştirilmiş eğitimden söz ettiği belirtilmektedir.

Özel gereksinimli öğrenciler için işbirliği yapılması gereken kişi ya da kurumları öğretmenlerin çoğunluğu, RAM ile işbirliği, özel gereksinimli öğrencinin ailesi ile işbirliği, öğrencinin özel gereksinimi nedeni ile eğitim aldığı kişi ve kuruluşlarla işbirliği, okuldaki rehber öğretmen/özel eğitim öğretmeni ile işbirliği, özel gereksinimli öğrencilerin aileleri ile öğretmen ve okul işbirliği yapılmalı şeklinde belirtmektedir. Öğretmenlerin çoğu birden fazla kategoride yer alan işbirliğinden söz etmektedir. Öğretmenler aynı zamanda özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasında yaşanan zorlukların çözümü için de işbirliğinden söz etmektedirler. Ancak, görüşmede siz neler yapıyorsunuz denildiğinde öğretmenlerin pek azının sistematik olmayan şekilde kişi ve kurumlarla işbirliği yaptığı ya da işbirliği yapma çabası içinde olduğu görülmüştür. Görüşme sonralarına ilişkin araştırmacı gözlemi ise, öğretmenlerin büyük bölümünün işbirliği çabası içinde olmadıkları bunun için pek bir şey yapmadıkları doğrultusundadır (arş.gün. 17.04.2003. s. 12)

Öğretmenler okul öncesi eğitim sınıflarında yer alan özel gereksinimli öğrencilerle yaşanan sorunlara yönelik birden fazla düşünce belirtmektedir. Sınıf ve davranış kontrolünde güçlük yaşadıklarını, öğretmenlerin özürülüler konusundaki bilgisizliği ve deneyimsizliğini sorun olarak belirtmektedir. Ayrıca ailenin özel gereksinimli öğrenciye

sahip olduğunu kabullenememesinin problem yarattığı öğretmenler tarafından belirtilmektedir. Yapılan araştırmalarda özel gereksinimli öğrenciye sahip anne babaların olumlu tutum sergilemelerinin, eğitimciler ve normal gelişim gösteren kaynaştırma programına dahil öğrenci ailelerinin de olumlu tutum sergilemesine sebep olduğunu, ayrıca özel gereksinimli öğrencide gelişim ve ilerleme sağlandığını göstermektedir (Atay, 1995; Kavanoz, 1999; Sargin, 1999; Sucuoğlu, 1991). Bunların dışında, normal gelişim gösteren öğrenci ailelerinin özel gereksinim gösteren öğrenciyi sınıfta istememelerini, bazı öğretmenler özel gereksinimli öğrencinin varlığından psikolojik olarak etkilendiklerini belirtmektedir. Öğretmenlerin dikkat çektiği sorunlardan bir tanesi de sınıfların kaynaştırma için kalabalık olması ve birden fazla kaynaştırma öğrencisinin aynı sınıfta yer almasıdır. Kaynaştırma uygulanan sınıflarda yer alan özel gereksinimli öğrenci sayısının az olması gerektiği Batu (1998) ve Uysal (1995)'in araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir

Araştırmaya katılan öğretmenlerden okul öncesi eğitimde kaynaştırma ile ilgili yaşanan sorunların çözümüne yönelik öneriler şu başlıklar altındadır; öğretmenlere seminer, konferans, toplantı aracılığı ile bilgi verilmesi, sınıf mevcudunun sınırlı tutulması, her ana sınıfına mutlaka kaynaştırma öğrencisi yerleştirilmesini önermektedir. Öğretmen-aile işbirliğini sağlayacak ana sınıflarına yönelik bir kuruluş ya da uzmana gerek duyulduğu, kaynaştırma ve özel gereksinimli olanları kabul etmenin sorunların çözümü için yeterli olacağı ve “engelli olmanın bir suç olmadığı” görüşünün herkes tarafından kabul edilmesi gerektiği görüşü de öğretmenler tarafından belirtilmektedir. Uysal (1995)'in araştırmasının sonucunda da öğretmen tutumlarının önemini destekleyen bulgular vardır, öğretmenlerin deneyimlerinin, kişilik özellikleri ve kaynaştırmayı benimsemiş olmalarının kaynaştırma uygulamasını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bazı öğretmenler tarafından okul yönetiminin öğretmene psikolojik destek sağlaması gerektiği, özürli öğrenci ailesinin bilgi/egitim ve terapi alması gerektiği görüşü belirtilmektedir. Batu'nun (1998) araştırmasında da, kaynaştırmayı başarıya ulaştıran etmenlerden okul yönetiminin olumlu olması önem taşımaktadır. Öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitiminin yasal zorunluluk olmasına ilişkin çözüm önerileri, öğretmenlerin yasa ve yönetmelikleri izlemediklerini düşündürmektedir, çünkü 1997 yılından bu yana özel gereksinimli çocukların okul

öncesi eğitimi yasal zorunluluktur. Bıyıklı (1997), Diken (1998) ve Uysal (1998) yaptıkları araştırmalarda, özel gereksinimli çocukların eğitimine yönelik mevzuatta eksiklik olmadığını, ancak uygulanması ve denetlenmesinde önemli aksamlar bulunduğunu belirtmektedirler

Sonuç olarak, tüm öğretmenler, özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitim alması gerektiği konusunda birleşmektedirler. Ülkemizde özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitimleri yasal zorunluluktur. Öğretmenler özel gereksinimli öğrencilerin okul öncesi eğitim almasında birleşmelerine rağmen bu eğitimin kaynaştırma ortamlarında yapılması konusunda, bazı öğretmenlerin istekli olduğu görülürken bazılarının da çelişkili ifadeler kullandığı, bir bölümünün ise özel gereksinimli öğrencilerin ayrı okullara gitmeleri gerektiğinden söz ettikleri görülmektedir. Ancak kaynaştırmaya istekli olan öğretmenlerin bile, kaynaştırma ile ilgili pek çok sorun yaşadıkları, bu sorunları genellikle bireysel çabalarıyla aşmaya çalıştıkları ve büyük ölçüde bilgi ihtiyacı içinde oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarında yaşadıkları sorunların çözümü için yaptıkları önerilerde ise ilk sırayı ve en fazla frekansı değişik yollarla (seminer, konferans, toplantı vb.) bilgi gereksiniminin karşılanması önerisi almaktadır.

4.1. Öneriler

Bu bölüm araştırmanın bulguları doğrultusunda uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerileri içermektedir.

4.1.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Kaynaştırma uygulamasına yönelik kurumlar arası işbirliği (okul-aile-RAM ve destek hizmet birimlerinin işbirliği gibi) sağlanmalıdır.
2. Kaynaştırma uygulamasına ilişkin her türlü bilgilendirme, eğitim kurumlarının her kademesinde ve uygulamada yer alan herkese sistematik bir şekilde ve devamlı olarak yapılmalıdır.

3. Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı ortamlar gereği gibi düzenlenmeli, düzenlemede bu konudaki yasa ve yönetmelikler göz önünde bulundurulmalıdır.

4.1.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırmaya yerleştirilmesi konusundaki görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada niceliksel olarak analiz edilen veriler niteliksel olarak analiz edilebilir.

2. Okul öncesi öğretmenlere yönelik düzenlenen bilgilendirme programlarının, öğretmenlerin görüşlerinin değişmesine ya da sorunların azalmasına yol açıp açmayacağı araştırılabilir.

3. Okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri ve davranışları başka yöntemlerle (doğal gözlemler, video analizi, yapılandırılmamış görüşmeler vb.) araştırılabilir.

EKLER

<u>EK</u>	<u>Sayfa</u>
1. GÖRÜŞME İZİN BELGESİ	58
2. SÖZLEŞME	59
3. GÖRÜŞME KILAVUZU	60
4. GÖRÜŞME TAKVİMİ	61
5. ÖRNEK GÖRÜŞME DÖKÜMÜ	62
6. GÖRÜŞME KODLAMA ANAHTARI	63
7. ARAŞTIRMACI GÜNLÜĞÜ ÖRNEK SAYFA	69

EK 1

GÖRÜŞME İZİN BELGESİ

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI :B.08.4.MEM.4.26.00.02.000()
KONU: Anket çalışması

19.03.03*006430

ANADOLU ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İLGİ : 05.03.2003 gün ve 826 sayılı yazınız.

İlgili yazınız ekinde alınan Enstitünüz öğrencisi Gülçin VARLIER'e ait anket çalışması ile ilgili Valilik Makamından alınan 11.03.2003 gün ve 5563 sayılı onay ekte gönderilmiştir. Anket uygulaması sonucundan Müdürlüğümüze bilgi verilmesini rica ederim.

M.Yaşar ÖZGÜL
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER :
EK-1 onay

GELEN EVDAK
Kayıt Tarihi : 28.03.2003
Kayıt No : 276

Kayıt
11

EK 2**SÖZLEŞME**

Değerli Meslektaşım,

Tarih:

Öncelikle görüşmeyi kabul etmeniz ve çalışmama vermiş olduğunuz önemden dolayı teşekkür ederim.

Araştırmam Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinizi incelemeye yöneliktir. Amacım doğrultusunda sizin için uygun olan yer ve saatte görüşmemi gerçekleştirmek istiyorum.

Görüşmemizin sohbet şeklinde yürütülebilmesi, mümkün olduğu kadar kısa sürede tamamlanabilmesi ve görüşme verilerini olumsuz etkileyebilecek etmenlerin azaltılabilmesi için not almak yerine ses kaydı yapmayı uygun gördüm. Ses kayıtlarındaki görüş ve önerileriniz yalnız bilimsel veri olarak kullanılacak ve alandan iki araştırmacı tarafından dinlenecektir. Ayrıca araştırmamda gerçek isimleriniz kullanılmayacaktır ve ses kayıtları grup verisine dönüştürüldükten sonra silinecektir. Yaptığımız açıklamalardan dolayı size hiç bir şekilde rahatsızlık verilmeyecektir.

Araştırmama ilişkin açıklamaları okuyup, gönüllü olarak çalışmama katıldığınızı ve benim de size verdiğim sözleri tutacağımı belgeleyen bu sözleşmeyi imzalamamızı uygun görüyorum. Saygılarımla.

Görüşülen

.....

Görüşen
Gülçin VARLIER

EK 3**GÖRÜŞME KILAVUZU**

Ön görüşmemizde belirttiğim gibi, Gazi İlköğretim Okulu'nda görev yapmaktayım ve aynı zamanda Zihin Engelliler Öğretmenliği Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrencisiyim.

Bugün sizin ana sınıfında kaynaştırma ile ilgili görüşlerinizi almak amacıyla bir görüşme yapacağız. Görüşmelerden elde edilecek veriler yüksek lisans tezimin verilerini oluşturacaktır. Öncelikle size yapacağımız görüşme hakkında açıklayıcı bilgiler vermek istiyorum.

Görüşme sorularını size birinci sorudan başlayarak sırasıyla soracağım. Eğer soruda anlamadığınız bir yer olursa ya da sorunun tekrar sorulmasını isterseniz belirtiniz. Sorulara vereceğiniz cevapların açık ve anlaşılır olması araştırma için çok önem taşımaktadır. Bu nedenle soruları cevaplarken örnekler verebilirsiniz.

Görüşmemizin daha kısa sürede ve daha rahat gerçekleşmesi için, ses kaydı yapmak istiyorum. Ses kayıtları yalnız tez için gerekli verileri elde etmede kullanılacak ve gizli kalacaktır.

Eğer bu çalışmaya katılmanızda bir sakınca yoksa, bu sözleşmeyi okuyarak imzalamanızı rica ediyorum (sözleşme verilerek imzalaması beklenir). Görüşmede isminizin kullanılmasını istemiyorsanız, kendinize bir kod isim belirleyiniz (kod isim belirlerse, "kendinizi tanıtır mısınız?" sorusuna belirlediği kod ismi kullanarak cevap vermesi istenir).

EK 4

GÖRÜŞME TAKVİMİ

Gör.No	Kod Ad	Görüşme Süresi(dk.)	Görüşme Tarihi
1.	Dilek	16	12.03.2003
2.	Özlem	14	17.03.2003
3.	Nimet	14	17.03.2003
4.	Esin	14	20.03.2003
5.	Yüksel	14	20.03.2003
6.	Rukiye	13	21.03.2003
7.	Ayten	15	24.03.2003
8.	Okşan	12	24.03.2003
9.	Münevver	12	25.03.2003
10.	Neriman	13	15.04.2003
11.	Hacer	13	15.04.2003
12.	Sibel	15	16.04.2003
13.	Şerife	20	16.04.2003
14.	Nurçin	13	17.04.2003
15.	Nurhan	19	18.04.2003
16.	Nurten	12	18.04.2003
17.	Çağıl	15	21.04.2003
18.	Evkan	12	21.04.2003
19.	Zeynep	25	21.04.2003
20.	Zerrin	11	28.04.2003
21.	Yıldız	14	12.05.2003
22.	Hamiyet	12	12.05.2003
23.	Keziban	11	13.05.2003
24.	Sebat	13	14.05.2003
25.	Sefa	12	14.05.2003
26.	Fatma	16	15.05.2003
27.	Sevim	22	16.05.2003
28.	Meşkure	23	16.05.2003
29.	Mukadder	15	16.05.2003
30.	Sabiha	13	23.05.2003

EK 5

ÖRNEK GÖRÜŞME DÖKÜMÜ

GÖRÜŞME NO : 2

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ : Özlem

1. Görüşmeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. Kendinizi tanıtır mısınız?

2. Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişim Öğretmenliği'nden 1998 yılında mezun oldum, eee beş
3. yıllık da öğretmenim. Sınıf öğretmenliği yapıyorum Hürriyet İlköğretim okulunda.

**4. Ee teşekkür ederim. Özel gereksimli çocukların eğitimine yönelik herhangi bir eğitim
5. aldınız mı?**

6. Ee sadece bu üniversite hayatı içerisinde özel eğitime muhtaç çocuklar diye bir dersimiz
7. vardır o. Oradan bilgi sahibiyim.

**8. Peki özel gereksinimli (yada özürlü) öğrencilerin okul öncesi eğitimi konusundaki
9. düşüncüleriniz nelerdir?**

10. Okul öncesi eğitimi konusunda, eeeyy olumlu düşüncelere sahibim çünkü gerçekten bunun
11. verimlerini şeyde görüyoruz. İı Birinci sınıfa başladıkları zaman görü eee görüyoruz.
12. Çünkü belirli davranışları kazandırdığına da inanıyorum. O davranışları kazandıktan sonra
13. çocuk birinci sınıfa, yani ilkokul hayatına başladığı zaman bir problem yaşamıyor. O
14. açıdan eeeyyy okul öncesi eğitim onların açısından çok çok önemli olduğunu
15. düşünüyorum.

EK 6**GÖRÜŞME KODLAMA ANAHTARI****ÖĞRENİM**

1. Öğrenim Durumu :

- 1.1. Lise
- 1.2. Üniversite
- 1.3. Ön lisans (2 yıllık)
- 1.4. Lisans (4 yıllık)
- 1.5. Yüksek Lisans
 - Öğrenci
 - Mezun

2. Mezun olduğu ya da devam ettiği bölüm/program

3. Şu andaki görevi

- 3.1. Vekil öğretmen
- 3.2. Anasınıfı öğretmeni
- 3.3. Yönetici

4. Deneyim yılları

ÇALIŞTIKLARI ÖZÜR GRUPLARI

1. Zeka geriliği
2. İşitme yetersizliği
3. Hiperaktif(öğrenme güçlüğü+davranış sorunu)
4. Fiziksel engel
5. Konuşma ve dil sorunu
6. Duygu ve davranış sorunu
7. Üstün zekalı

ÖZEL GEREKSİNİMLİLERE YÖNELİK EĞİTİM

1. Evet
 - 1.1. Bitirdikleri ya da devam ettikleri programda ders
 - 1.2. Hizmet içi eğitim
 - 1.2.1. Özel eğitime yönelik hizmet içi eğitim
 - 1.2.2. Özel eğitimi de kapsayan hizmet içi eğitim
2. Hayır
3. Diğer

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

1. Okul öncesi eğitimi almalı
2. Okul öncesi eğitim almamalı

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ NASIL ALMALI

1. Resmi tanı ile kaynaştırmaya yerleştirilmeli
2. Ayrı bir sınıfta eğitim almalı
3. Kaynaştırmaya yerleştirilmeli başka hizmetlerle desteklenmeli
4. Başlangıçta resmi tanıya gerek yok önce denenmeli
5. Resmi tanı şart değil önemli olan çocuk
6. Kararsızım

KAYNAŞTIRMA NEDEN GEREKLİ?

1. Normal akranları ile özel gereksinimli çocukların kaynaşması için
2. Toplumun özel gereksinimlileri kabulünü sağlamak için
3. İlköğretime uyum ve ilköğretimde başarının ön koşulu olduğu için
4. Yaşama uyumun sağlanması için
5. Normal çocukları gözleyerek eğitim almaları daha fazla yarar sağladığı için

6. Okul öncesinde kaynaştırma deneyimlerime göre çok faydalı
7. Özel gereksinimlilerin bir arada olması olumsuz etkilemekte
8. Özel gereksinimliler soyutlanmamalı

PLANLAMA

1. Normal gelişim gösteren çocuklar için hazırladığım planı uyguluyorum (değişikliğe gerek yok)
2. Normal gelişim gösteren çocuk için hazırlanan planı uyarlıyorum
3. Özel eğitim öğretmeni/öğretmenleri ile işbirliği içinde yapılan planı uyguluyorum
4. Bireyselleştirilmiş eğitim/öğretim planı hazırlanmalı
5. Diğer

İŞBİRLİĞİ

1. RAM ile işbirliği
2. Özel gereksinimli çocuğun ailesi ile işbirliği
3. Çocuğun özrü nedeniyle eğitim aldığı kişi ve kuruluşlarla işbirliği
4. Okuldaki rehber öğretmen/özel eğitim öğretmeni ile işbirliği
5. Özel gereksinimli çocukların aileleri ile öğretmen ve okul işbirliği
6. Diğer

KATKI

1. Çocuğa katkı.
2. Aileye
3. Topluma
4. Öğretmene
5. Sınıftaki diğer normal gelişim gösteren öğrencilere
6. Diğer

SORUNLAR

1. Sınıf ve davranış kontrolünde güçlük.
2. Öğretmenin özürülüler konusundaki bilgisizliği ve deneyimsizliği
3. Normal gelişim gösteren çocukların özürülü çocuğu kabullenememeleri
4. Ailenin psikolojisi (kabullenememe)
5. Sınıf mevcutlarının kalabalık olması
6. Normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin özel gereksinim gösteren çocuğu sınıfta istememeleri
7. Öğretim etkinliklerine (zorlanma nedeniyle) katılmada isteksizlik
8. Öğretmenin özürülü çocuğu kabul etmemesi
9. Öğretmenin özel gereksinimli öğrencinin varlığından psikolojik olarak etkilenmesi
10. Başlangıçta ortama alışamama (uyum) sorunu
11. RAM özel eğitim konusunda çocuğa yetersiz kalabiliyor
12. Özel gereksinimli çocuklar ile diğer çocukların diyalog kuramaması
13. Özürülülere ilişkin plan program ve kaynakların olmaması
14. Birden fazla kaynaştırma öğrencisinin aynı sınıfta yer alması
15. Normal gelişim gösteren çocukta özel gereksinimli çocukta gözlenen problem davranışın gözlenmesi
16. Bu çocuklar için bakıcı, yardımcı bulunmaması
17. Ayrı eğitim planı uygulamada yaşanan zorluklar
18. Kaynaştırma öğrencileri ile sosyal gelişme sağlanamaması
19. Okul öncesi dönemdeki normal gelişim gösteren çocuklar fiziksel belirtisi olmayan özürü kabullenemiyor
20. Öğretmen özel gereksinimli çocuk ailelerine rehberlik yapabilecek yeterlilikte değil
21. Eğitim sistemimizde bireyselleştirilmiş plan olmadığı için öğretmenin bireysel çabası gerekiyor
22. İleri derecede özel gereksinimliler normallerle kaynaşamıyor
23. Stajyer öğrencilerin sınıf düzenini bozması
24. Üniversite ile diyalog kurulamıyor

25. Öğretmenin özürlü çocuğa ilişkin çalışmaların sürekliliği yok

ÖNERİLER

1. Seminer, konferans, toplantı aracılığı ile bilgi verilmeli
2. Sınıf mevcudunun sınırlı tutulması (örn. Azami 20 öğrn.)
3. Her anasınıfına mutlaka kaynaştırma öğrencisi yerleştirilmeli
4. Hafif düzeyde özel gereksinimlilerin kaynaştırmaya yerleştirilmesi
5. Uzmanlarla bilgi alışverişi olmalı
6. Öğretmenin bireysel çabası gerekli
7. Öğretmen istekli olmalı
8. Öğretmen aile işbirliğinin sağlandığı ana sınıflarına yönelik bir kuruluş ya da uzman olmalı
9. MEB özel gereksinimlilere yönelik kaynak niteliğinde plan program hazırlamalı
10. RAM hem özel gereksinimli çocuk ailesi hem de öğretmeni ile koordineli çalışmalı
11. Üniversite eğitimi sırasında öğretmenlere özel gereksinimlilerin eğitimi ve kaynaştırma dersleri daha fazla verilmeli hatta bu dersler uygulamalı olmalı
12. Hem normal gelişim gösteren hem de özürlü çocuğun ailesi ile işbirliği
13. Çocuğun özel gereksinimi nedeni ile eğitim aldığı kişi ya da kuruluşlarla işbirliği yapılmalı
14. Özel gereksinimli çocukların eğitim aldığı bir kuruma gitse daha faydalı olur
15. RAM'deki öğretmenlerin sayısının ya da kurumların artırılması
16. Normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocukların tamamı için anasınıfı zorunlu olmalı
17. Kaynaştırmanın uygulanacağı sınıfın fiziki yapısı önemli, kontrolü kolay ve tehlikeye açık olmamalı (örn. Anasınıfı 2., 3. katta olmamalı)
18. Özellikle anaokullarında özel eğitim uzmanı bulunmalı
19. Dayanışma grupları kurulmalı ve işbirliği yapılmalı
20. Kaynaştırma sınıflarında en az iki öğretmen bulunmalı
21. Normal gelişim gösteren çocuklar özel gelişim gösteren arkadaşlarına hazırlanmalı

22. Öğretmene okul idaresi tarafından psikolojik destek sağlanmalı
23. Özel gereksinimli çocuğun ailesi bilgi-eğitim ve terapi almalı
24. Kaynaştırma ortamları diğer değişkenler yönünden eşdeğer olmalı
25. Kaynaştırma okulun ilk günü başlamalı öğrenci dönem eğitim-öğretime başladıktan sonra sınıfa yerleştirilmemeli
26. Kaynaştırılan öğrencinin uyumu için deneme süreci olmalı
27. Diğer

EK 7

ARAŞTIRMACI GÜNLÜĞÜ ÖRNEK SAYFA

27

14.05.2003

(file 25 - 26)

~~(Kant, Döner, Sabah HANCI, Tulu DÖNER, H. DUMERENK)~~

~~Yeni~~ Anaktulunda görüşme sonrası yapılan sohbet sırasında öğretmenler özel gereksinimli çocukların sınıflarında bulunmasının altında çok sıkıntı yarattığını, RAM'in bu konuda ilgisiz olduğunu ve konularına danışmadan öğrenci kaydettiklerini belirtti.

- Veli ilgisiz kabul etmiyor durumu.
- Diğer veliler hoşnut değiller.
- Biz, okulun da merkeze uzak olması

sebabiyle RAM'le ve üniversiteyle diyalog kuramıyoruz, onlarda çok ilgisiz.

- Aslında okulda bir özel eğitim öğretmeni bulursa ya da özel bir sınıf açılıp o çocuklar oraya yerleştirilse bizim yerimiz müsait altında çok da iyi olur.

(Bize yüklenmesinde sınıf açmaya razıyız)

!!!

KAYNAKÇA

- Ashley, G. Joyce. "Mainstreaming: One Step Forward, Two Steps Back", **Educating Exceptional Children**. Dushkin Publishing Group, Inc. Connecticut, 1979.
- Ataman, Ayşegül. **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim** Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003.
- Atay, Mesude. "Özürü Çocukların Normal Yaşlıları İle Birlikte Eğitim Aldıkları Kaynaştırma Programlarına Karşı Öğretmen Tutumları Üzerine Bir İnceleme" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1995)
- Avcı, Neslihan. "Entegrasyon ve Entegre Sınıf Öğretmeni", **DESTEK**, Türkiye Sakatları Koruma Vakfı, Ankara, Cilt: 1, 1,: 20-23, Haziran 1998.
- Başal, Asude. **Okulöncesi Eğitimine Giriş**. Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No: 126, VİPAŞ Yayınları: 2, 1998, s. 43.
- Batu, Emine Sema. **Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri**. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2000.
- Bıyıklı, Latife. "Ülkemizde Zihinsel Özürü Çocukların Eğitimindeki Güçlükler ve Çözüm Yolları", **Eğitim Fakültesi Dergisi**, Anadolu Üniversitesi, cilt:21, 1998.
- Bloom, Benjamin. S. **Stability and Change in Human Characteristic**. New York: John Wiley and Sons, 1964.

Baykoç-Dönmez, Necate, Neslihan Avcı ve Neslihan Aslan. “Engelli ve Engelsiz Çocuğa Sahip Anne Babaların Engellilere ve Entegrasyona İlişkin Düşünceleri”. **Destek**, 1, 1: 25-33, 1998.

_____. “İlk ve Ortaöğretim Kurumu Öğretmenlerinin Engellilere ve Kaynaştırmaya İlişkin Bilgi ve Görüşleri” **4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**’nde sunulan bildiri. Eskişehir, 1997.

_____. “Entegrasyona Katılan ve Katılmayan Bireylerin Entegrasyona İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi”, **7. Özel Eğitim Günleri**. Eskişehir, 1997.

Baykoç-Dönmez, Necate. “Türk Milli Eğitim Sisteminde Özel Eğitimin Bugünkü Durumu ve Yeni Çalışmalar”, **1. Ulusal Özel Eğitim Kongresi**. İstanbul, Ya-pa Yayın Pazarlama Sanayi Ticaret A.Ş., 1992.

Berg, Bruce. L. **Qualitative Research Methods for the Social Sciences**. Boston: Allyn & Bacon, 1998.

Çağlarım, Aynur. **Anaokulu ve Anasınıfları İçin Program Kılavuzu**. İstanbul: Ya-pa Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., 1996, s. 7-18.

Darıca, Nilüfer. “Özürlü Çocukların Eğitiminde Entegrasyonun Önemi”, **1. Ulusal Özel Eğitim Kongresi**. İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama San. Tic. Şti., 1992.

Dean, Mary and Jennifer Nettles. “Reverse Mainstreaming A Successful Model For Interaction”, **Volta Review**. 1987, Sayı: 89, 27-341.

Demirtel, Özlem. “Kaynaştırma Ve Özel Sınıfa Devam Eden Eğitilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerin Uyumsal Davranış Özellikleri ve Sözcük Dağarcığı Düzeyleri Bakımından Karşılaştırılması.” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Diken Halil İbrahim, Bülbin Sucuoğlu. "Sınıfında Zihin Engelli Çocuk Engelli Çocuk Bulunana ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması". **Özel Eğitim Dergisi** 2(3) 25-39. Ankara, 1999.

Ekiz, Durmuş. **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodları**. Anı Yayıncılık, Ankara, 2003

Eripek, Süleyman. **Özel Eğitim**. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002.

_____. "Engelli Çocukların Normal Sınıfa Yerleştirilmesi", **Eğitim Fakültesi Dergisi**. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1986.

Gay, L.R. **Educational Resarch**. Columbus: Merril Publishing Company, 1987.

Güven, Nergis. "Özürlü Çocukların Türkiye'deki Durumu", **1. Ulusal Özel Eğitim Kongresi**. İstanbul: Ya-pa Yayın Pazarlama Sanayi Ticaret A.Ş., 1992, s. 28-32.

Güven, Yıldız. "Normal ve Zihinsel Özürlü Çocukların Okulöncesi Eğitiminin Karşılaştırılması", **8. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. Bursa: 1992, s. 154.

Hendrickson, Jo. M., Mohsen Shokoohi-Yekta, Susan, Hamre Nietupski ve Robert. A. Gable. "Middle and High School Students' Perceptions on being Friends with Peers with Severe Disabilities.", **Exceptional Children**, 63, 1: 1996. (akt: Özhan, 2000)

Hess, D. Robert and Doreen J. Croft. **Teachers of Young Children**. Second Edition. **Houghton Mifflin Company**. Boston, 1975.

Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. 7.Basım. Ankara: A3 Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1995.

Kavanoz, Abdullah. "Özel Eğitim Sınıflarına ve Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Eğitilebilir Zihinsel Engellilerin Uyumsal Davranışlarının Karşılaştırılması." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Trabzon, 1999.

Kırcaali-İftar, Gönül. "Özel Eğitimde Kaynaştırma", **Eğitim ve Bilim** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, No: 29, 1992.

_____. "Bilimsel Araştırma Yöntemleri" Yüksek Lisans Ders Notları. 2000.

_____. "Erken Çocukluk ve Okul Öncesi Dönemlerinde Özel Eğitim", **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı Özel Eğitim Ders Kitabı**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.

_____. "Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim" **İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.

_____. "Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri", **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı Özel Eğitim Ders Kitabı**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.

Metin, Nilgün. "Okul Öncesi Çağındaki Down Sendromlu ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Entegrasyonunda Sosyal İletişim Davranışlarının İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 1989.

Metin, Nilgün, "Anaokuluna Devam Eden 4-6 Yaş Grubundaki Çocukların Anne-Babalarının Normal ve Özürlü Çocukların Kaynaştırıldığı Programlar Hakkındaki Düşüncelerinin İncelenmesi", **5. Mitat Enç Özel Eğitim Günleri**. Ankara: 1997.

_____. “Okul Öncesi Dönemde Özürlü Çocuklar İçin Kaynaştırma Programları”, **Özel Eğitim Dergisi**. Ankara: Şubat 1992, Cilt 1, 2: 34-36.

Metin, Nilgün. Şahin, Semra. Şanlı, Ebru. “Okul Öncesi Düzeyde ve Dört-Dokuz Yaş Grubundaki Zihinsel Engelli Çocukların Tercih Ettikleri Oyun Köşeleri ve Oynadıkları Oyun Tiplerinin İncelenmesi”. **Özel Eğitim Dergisi** 14-24: 2(3), 1999 .

Mialaret, Gaston. “Dünya’da Okul Öncesi Eğitimi” Çeviren: Vedat Örs. **Okulöncesi Eğitimi UNESCO Türkiye Milli Komisyonu**. Ankara: 1977.s.3-28.

Milli Eğitim Bakanlığı. “14. Milli Eğitim Şurası Okulöncesi Eğitimi Komisyon Raporu”. İstanbul: 1993, Ya-Pa Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., s. 3.

_____. “573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, 1997.

_____. “Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı Özürlü Çocukların Normal Sınıflarda Kaynaştırma Yoluyla Eğitimi Genelgesi”. Ankara: (1988/11), 1988.

_____. “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”, 2000.

Oktay, Ayla. “Çeşitli Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim”, **Ya-pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 10**. İstanbul: Ya-pa Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., 1995, s. 429-432.

Oktay, Necla. “Okulöncesi Eğitimin Batıda ve K.K.T.C.’de Başlaması ve Sorunları”, **Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2.3** İstanbul/Lefkoşe. Ya-pa Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., 1985.

- Ömeroğlu, Esra. "Head Start Projesi ve Türkiye'de Okulöncesi Eğitiminde kullanılması", **8. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. Bursa: 1992.
- Özbaba, Nesrin. "Okul Öncesi Eğitimcilerin ve Ailelerin Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ile Normal Çocukların Entegrasyonuna (Kaynaştırmasına) Karşı Tutumları." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2000)
- Özhan, Gürcan. "İlköğretim Çağındaki İşitme Kayıplı Çocuklar İçin İşitme Engelliler Okulu ve Kaynaştırma Programları Açısından Yapılan Yöneltilme Hizmetlerinin İncelenmesi", (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) Ankara: 2000.
- Özsoy, Yahya. Özyürek, Mehmet. ve Eripek, Süleyman. **Özel Eğitime Giriş**. Karatepe Yayınları, 1989.
- Razon, Norma. "Okulöncesi Çocukta Sık Rastlanan Uyum ve Davranış Sorunlarından Bazıları Ve Anaokulunda Çözüm Önerileri", **Ya-pa 5. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. İstanbul: Ya-pa Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., 1987, s. 73.
- Sargın, Nurten. "Anasınıfında Bulunan Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Öğretmen Tutumlarına İlişkin Bir Çalışma" **XI. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri**. Konya, 2001.
- Sears, S. Pauline and Edith M. Dowley. **Research on Teaching in the Nursery School**. Stanford University, 1965.
- Sucuoğlu, Bülbin. "Anne-Babaların Özel Eğitim Okullarını Algılama Biçimleri" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1991).

_____. “Özel Eğitimde Erken Eğitim Programları”, **DESTEK**. Türkiye Sakatları Koruma Vakfı, Cilt: 1, 1: 11, Haziran 1998.

Sucuoğlu, Bülbin, Mesude Atay ve İlknur Çiftçi. “Zihinsel Engelli Öğrencilere Yönelik Öğretmen Tutumları Üzerine Bir Ölçek Çalışması”, **7. Özel Eğitim Günleri**. Eskişehir: 1997.

Tanaydı, Zeynep. “Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar”, **Ya-pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2-3**. İstanbul: 2. Basım, Ya-pa Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., 1985.

Tuncel, Bedrettin. “Çocukları Düşünmek”. **Okul Öncesi Eğitimi UNESCO Türkiye Milli Komisyonu**. Ankara: 1977.

Uğurlu, Hayal. “Okul Öncesi Eğitimde Entegrasyon”, **9. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. Ankara: 1993.

_____. “Okul Öncesi Dönemde, İşitme Engelli Çocukların Normal İşiten Yaşlıları İle Entegrasyonu” **4. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. Ankara: 1986.

Uysal, Ayten. “Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri”, (Yayınlanmamış YüksekLisans Tezi, 1995).

_____. “Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri”, **5. Mitat Enç Özel Eğitim Günleri**. Ankara: 1997, s. 49-61.

Uzuner, Yıldız. “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, **İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999.

Ülküer, Nurper Savaş. “Dünya’da ve Türkiye’de Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması”, **Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2.3 İstanbul/Lefkoşe**. Ya-pa Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., 1985.

Üstünoğlu, Ülkü. **Okul Öncesi Öğretmenlerinin Uzaktan Öğretim Yöntemi ile Yetiştirilmesine Yönelik Program Modeli**. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 220, 1987.

_____. “Okul Öncesi Eğitim Döneminde Eğitim Kurumlarının Önemi ve Yararları”, **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Eskişehir, 1989.

Varış, Fatma. **Eğitim Bilimlerine Giriş**. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No: 70, 1978.

Vuran, Sezgin. “Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyallerinin Hazırlanması”, **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 6, 1: 75-82, 1996.

Yıkmış, Ahmet; Ümit Şahbaz ve Sendur Peker. “Hizmetiçi Eğitim Programlarının Öğretmenlerin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi”, **7. Özel Eğitim Günleri**. Eskişehir: 1997.

Yıldıran, Güzver. “Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Kurumlara Düşen Görevler”, **Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2.3 İstanbul/Lefkoşe**. Ya-pa Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., 1985.

Yıldırım, Ali; Şimşek, Hasan. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Seçkin Yayıncılık, Ankara: 1999.